

NR INDEKSU 366714 redakci

http://niva.iig.pl redakcja@niva.iig.pl

ПАЛАВЯНЮКІ 🖝 11

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

№ 18 (2607) Год LI

Беласток, 30 красавіка 2006 г.

Можа хоць цяпер тыя беларусы Беласточчыны, якія вераць скрозь хлуслівай прапагандзе БТ, зразумеюць сутнасць таго, што адбываецца на іх Бацькаўшчыне...

PL ISSN 0546-1960

Нішчаць "Нашу Ніву"

Бягучы год асаблівы на беларускай газетнай "ніве". Зусім нядаўна паўвекавы юбілей адзначыла наша газета. Пазначаны сёлетні гістарычны каляндар і сотымі ўгодкамі з часу выдання легендарных "Нашай Долі" і "Нашай Нівы". І калі першая з іх была толькі прадцечай беларускага журналісцкага руху, першай легальнай газетай па-беларуску (усяго цягам 1906 года выйшла 6 нумароў), то паслядоўніца выдавалася куды даўжэй (з лістапада 1906 г. па жнівень 1915 г., пакуль не была забаронена кайзераўцамі), а сам перыяд выхаду ў гісторыю Беларусі ўвайшоў як нашанішўскі. "Наша Ніва" ў беларускай культуры, кажучы цяперашняй мовай, гэта брэнд усяго дваццатага стагоддзя.

Сімвалічна, што адноўлена "Наша Ніва" была Сяргеем Дубаўцом разам з сябрамі ў Вільні ў 1991 годзе. З выданняў пачатку дзевяностых, якіх тады паўставала шмат, толькі "Наша Ніва" і "Наша Слова" дажылі да сёння, прайшоўшы безліч выпрабаванняў (фінансавых, палітычных, арганізацыйных) на трываласць. "Наша Ніва" адразу займела сталае кола прыхільнікаў, сярод якіх пераважалі інтэлектуалы. Спярша яна мела пераважна асветніцкі і адукацыйны кірунак, з цягам часу ў газеце болела ўласна публіцыстыкі. За гэтыя пятнаццаць год канцэпцыя выдання і склад рэдакцыі зазналі істотныя змены. Нязменнымі заставаліся, аднак, галоўныя кутнія камяні і прынцыпы — беларушчына, даволі высокі ровень журналістыкі, незалежная пазіцыя рэдакцыі. Гэтага хамская ўлада дараваць газеце не магла, такая ўжо ў гэтых цяперцаў (па-руску: временщиков) цэрберская натура.

Да знішчэння цяперашняй "Нашай Нівы" ўлада падыходзіла спакваля. "Зачыстка" беларускамоўнай інфармацыйнай прасторы ідзе ўжо даўно і мэтна. Рэжым, які пануе сёння ў Беларусі, ненавідзіць усё сапраўды беларускае. Галоўная яго мэта перарабіць беларусаў на расіян, а для гэтага найперш трэба знішчыць мову (а значыць душу) карэннага насельніцтва. Гэтая маскоўская палітыка трывае ўжо больш двухсот гадоў. Тая ж "Наша Доля" некалі была забаронена расійскім судом, а галоўны рэдактар Тукеркес засуджаны да турэмнага зняволення на год. З найноўшай гісторыі можна прыгадаць ганебны для беларускай (толькі намінальна!) улады працэс над гродзен-

скай "Пагоняй", калі былі несправядліва пакараныя Мікола Маркевіч і Павал Мажэйка. І вельмі характэрна, што цяперашнюю "Нашу Ніву" сталі зачыняць напярэдадні стогадовага юбілею. На маю думку, гэтую газету замкнулі б яшчэ раней. Але нават цынічным нішчыцелям беларушчыны пэўны час было няёмка падступіцца да незалежнага выдання, бо за шыльдай з дзвюх літараў НН праз стагоддзе стаяць Янка Купала і Максім Багдановіч, Вацлаў Ластоўскі і Максім Гарэцкі, Ядвігін Ш. і Цётка, Якуб Колас і Аляксандр Уласаў, Іван і Антон Луцкевічы. Ці, іншымі словамі, тыя постаці, якія стварылі класічную беларускую літаратуру, заклалі падмуркі айчыннай публіцыстыкі, прынеслі нацыі гонар. Цяпер жа, пасля чарговага палітычнага здзеку з беларускага народа праз фальшывыя "выбары", маскі скінуты канчаткова. У самой Беларусі ўжо гэта нікога не дзівіць. Але можа хоць цяпер тыя беларусы Беласточчыны, якія вераць скрозь хлуслівай прапагандзе БТ, зразумеюць сутнасць таго, што адбываецца на іх Бацькаўшчыне.

Мінскі гарвыканкам даслаў на адрас "Нашай Нівы" ліст з паведамленнем пра тое, што размяшчэнне рэдакцыі ў сталіцы "нецелесообразно". Фармальнай падставай такой абсалютна палітычнай пастановы (нацкаваныя і спушчаныя з ланцуга выканаўцы ўжо гэтага нават не хаваюць!) стаў той факт, што галоўны

рэдактар газеты Андрэй Дынько падчас сакавіцкіх падзей на Кастрычніцкай плошчы ў Мінску быў затрыманы і абсурдна-несправядліва засуджаны да адміністрацыйнага арышту. Ад пачатку бягучага года апошнім беларускім незалежным выданням забаранілі распаўсюджванне праз дзяржаўныя шапікі "Белсаюздруку", рэгулярна ствараюцца перашкоды для выдання і распаўсюду "Народнай Волі" і іншых газетаў. А цяпер пазбаўляюць юрыдычнага адрасу "Нашу Ніву".

"Наша Ніва" будзе шукаць прыстанку за межамі краіны, мажліва вернецца да вытокаў у Вільню. Падтрымка і нейкія варыянты выхаду свет напэўна знойдуцца 1 самабытнае выданне парадуе свайго чытача яшчэ не адным нумарам. Трымайцеся сябры-калегі! Усе беларускія журналісты салідарныя з вамі (на сваёй скуры добра зведалі, што такое палітычны пераслед). А нашае вольнае беларускае слова ўсё адно пераможа, бо праўда не рэгулюецца юрыдычнымі адрасамі. Праўда жыве ў вяках. Хто зараз успомніць нішчыцеляў беларушчыны (яны застаюцца альбо ў вечнай ганебнасці, альбо ў нябыце). А "Наша Ніва" і Наша Надзея жывуць.

Ладзік Майніч

Ад рэдакцыі: Беластоцкая "Ніва" салідарная з калегамі з "Нашай Нівы". Па меры магчымасцей старонкі нашай газеты адкрыты для Вас, сябры. Трымайцеся!

Па-старому

Віктар Сазонаў

Прэзідэнт нават апярэдзіў у адной з тэлеперадач нясмелых журналістаў, якія ці то не адважваліся спытацца пра яго здароўе, ці то размаўлялі наконт гэтага паміж сабой, і запэўніў беларускіх тэлегледачоў, што ў яго ўсё ў парадку. Адным словам — усё па-старому. Як і раней. Нібыта і не было тых выбараў...

Правадырства

P 2

~ 2

Сцяпан Карбоўскі

Усе прыслужнікі-дружыны афіцыйна называюцца палітычнымі партыямі. А асноўная зброя барацьбы ў дэмакратыі — рэклама. Добрую рэпутацыю аб іншым чалавеку робім зважаючы на тое, якое ён робіць уражанне. Псіхалагічныя веды маюць галоўнае значэнне ў "дэмакратычнай барацьбе за галасы выбаршчыкаў"...

Вёска Дзяціннае

~4

Аляксандр Вярыцкі

У гаспадара, што на канцы вёскі з боку Боцькаў, найбуйнейшая ў наваколлі гаспадарка. Вяскоўцы гавораць, што ў яго каля ста пяцідзесяці штук быдла, а з гэтага ліку каля васьмідзесяці дойных кароў; малако ад яго забірае цыстэрна з Гайнаўкі. Абрабляе ён звыш двухсот гектараў зямлі: каля 170 га ў Боцькаўскай гміне і апошнія ў Бельскай і Арлянскай...

Новая кніга

* 8

Тамара Лаўранчук

"Белы конь" — гэта захапляючая аповесць пра лёс вялікай сям'і Уладзіміра Іванюка і яго жонкі бабкі Сонькі, паказаны на фоне гістарычных падзей: паншчына, саветы, вайна, ізноў саветы, мірнае жыццё, будаўніцтва мяжы. Мяжа раздзяліла не толькі тэрыторыю, але і народы, і нават сем'і. Гэта рэаліі, якія і сёння хвалююць пісьменніка і надаюць твору настальгічны сум па далёкай мінуўшчыне...

Чаромха

P

Аляксей Мароз

Вёска Чаромха ў мінулым была падобная да іншых сёл, распаложаных побач мяжы з Беларуссю. Слабой якасці землі не забяспечвалі дастатковага ўтрымання, бяднейшым сем'ям і людзі вымушаны былі шукаць заробку па-за гаспадаркай. Пасля вайны многія пайшлі на чыгунку, а прыбытак ад апрацоўкі бацькоўскай зямлі стаў дадатковай крыніцай утрымання...

Усё тут па-старому

Першы прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка зноў з'явіўся на блакітных экранах бела-

рускіх тэлевізараў. Усё як і раней. Ёсць кіраўнік рэспублікі, ёсць парламент, урад, сілавыя структуры, завод "Гарызонт", "МАЗ" і трактар "Беларус". Нічога не прапала, усё засталося як і было, у тым жа стане, у той жа колькасці і такой жа якасці. Усё як і раней.

Прэзідэнт нават апярэдзіў у адной з тэлеперадач нясмелых журналістаў, якія ці то не адважваліся спытацца пра яго здароўе, ці то размаўлялі наконт гэтага паміж сабой, і запэўніў беларускіх тэлегледачоў, што ў яго ўсё ў парадку. Адным словам — усё па-старому. Як і раней. Нібыта і не было тых выбараў.

Кабінет Міністраў таксама застаецца стары. Ці дакладней сказаць — былы. Нейкія касметычныя перастаноўкі, як запэўніў кіраўнік дзяржавы, істотных зменаў не прынясуць. А значыць і знешняя, і ўнутраная палітыка краіны застанецца былой. Альбо старой. Гэта як каму падабаецца. Усё тая ж інтэграцыя з Расіяй, ці як цяпер больш правільна казаць — будаўніцтва саюзнай беларуска-расійскай дзяржавы, усё тыя ж адносіны да ўнутранай апазіцыі, да Еўрасаюза і Амерыкі, да Кітая і Ірана, да эканомікі, да дэмакратыі, да коштаў на расійскі газ і да самой Расіі, да чарнобыльскага пытання, палітычных партый, недзяржаўных арганізацый, свабоды слова, незалежнай прэсы, моўнага пытання, і да далёкага кубінскага лідэра Φ $i\partial$ эля Kacmpa $. <math>A\partial$ ным cловam $- <math>\partial a$ ўсяго. Нічога не мяняецца. Усё па-старому. Як і было раней.

Галоўнае магічнае слова, якое падаецца як самае вялікае дасягненне унікальнай беларускай мадэлі развіцця апошніх гадоў — гэта слова "стабільнасць". Які сэнс укладаюць у гэтае слова прапагандысты не заўсёды можна разабрацца. Хтосьці сцвярджае, што Беларусь стабільна развіваецца, а хтосьці даказвае, што яна знаходзіцца ў стабільнасці застою. Адно можна сцвярджаць не баючыся памыліцца — у нас стабільна гаворыцца пра стабільнасць.

Прэзідэнт зноў засяродзіў увагу чыноўнікаў, што яны мусяць жыць і працаваць дзеля народа. Так, як гэта рабілі раней. І пахваліў сілавыя структуры, што яны змаглі адстаяць ранейшы парадак і не далі апазіцыі, якую нібыта нацкоўвае на сённяшнюю ўладу Захад, нарабіць беспарадкаў і парушыць былыя ранейшыя парадкі. Сілавікі расцанілі гэта як арыенцір для далейшай працы.

Як і раней урад будзе абавязаны рэалізаваць праграму адраджэння вёскі. Толькі цяпер яна будзе называцца аграгарадок. А так усё як і раней — калгасы, саўгасы, бітва за ўраджай, з кожным годам усё лепшыя паказчыкі па збору збожжа, буракоў і бульбы. Гэта значыць, прыкладам, што яблыкі, як і раней, прадпрымальнікі будуць вазіць з Польшчы. Чаму? Таму што каб вырас ячмень, трэба чакаць паўгода.A каб яблыкі — гады тры як мінімум. Не кожны кіраўнік гаспадаркі ўпэўнены, што столькі зможа пратрымацца на сваёй пасадзе. Бо як і раней будзе працягвацца палітыка заключэння працоўных кантрактаў. Гэта значыць, што людзі, прыходзячы на працу, будуць лічыць сябе там людзьмі часовымі. Навошта ж часоваму чалавеку планаваць доўгатэрміновыя праекты.

У эканоміцы таксама пераважаюць ранейшыя тэмы — павелічэнне валавога прадукту, тэмпаў, ростаў, інтэнсіўнасці, і, як і раней, увядзенне ў якасці адзінай валюты расійскага рубля. Нібыта на пераходны перыяд. Пакуль саюзная беларуска-расійская дзяржава не прыдумае новыя агульныя і для беларусаў, і для рускіх грошы. А пакуль што гэта па-ранейшаму адкладваецца на невялікі перыяд, бо ўсёніяк не ўдаецца ўсталяваць аднолькавыя кошты на газ.

Захад і НАТА па-ранейшаму застаюцца пад падазрэннем у нядобразычлівасці і мажлівасці здзяйснення агрэсіі. Таму па-ранейшаму вялікая ўвага надаецца войску і абароназдольнасці. Плануецца нават прыцягваць да службы рэзервістаў з цывільнага насельніцтва. Як некалі было ў Савецкім Саюзе. Сама раней.

Усё застаецца па-ранейшаму. Мяняецца час ад часу толькі Канстытуцыя, якая з кожным разам або павялічвае паўнамоцтвы прэзідэнта, або павялічвае тэрміны яго знаходжання на гэтай пасадзе. А ўсё астатняе застаецца нерухомым.

Вось толькі паўстала адна праблема. Усё больш беларусаў не хочуць жыць па-старому, як раней. Штосьці хочуць памяняць.

Віктар Сазонаў (Гродна)

Правадырскія гены

Наша краіна мае добрыя ўмовы на тое, каб нам жылося добра і шчасліва. Спрыяльныя натуральныя ўхмовы: клімат, зямля, у ёй вялікія прыродныя багацці — залежы вугалю, медзі, солі. Народ мы таксама працавіты і кемлівы. Дык чаму нам у сябе дрэнна? Чаму маладыя люді шукаюць шчасця за мяжою? Чаму наша дзяржава сядзіць у даўгах па вушы?...

Істотнай умовай поспеху калектыву (сям'і, групоўкі, народа і г.д.) з'яўляецца згоднае супрацоўніцтва ўсіх яго членаў у барацьбе з канкурэнцыяй і супярэчнасцямі лёсу. Нашаму народу не хапае такой згоды. Хто мае нас пераканаць да згоднага супрацоўніцтва? Хто навучыць такім адносінам? На маю думку, добрымі настаўнікамі супрацоўніцтва, для калектыўнага дабра, могуць быць людзі з "падсвечніка медыяў", нашы палітычныя эліты. На жаль, палітыкі, замест даваць добрыя прыклады ў такім напрамку, паступаюць наадварот — вучаць братазабойчай барацьбы. Чаму ўлады даюць дэмаралізуючыя базарныя відовішчы? Ставяць абвінавачанні, паліваюць адзін аднаго граззю? Адкуль гэта ўзялося і закаранілася ў нашых генах?

У пачатках нашай цывілізацыі нашы продкі здабывалі сродкі для жыцця на два спосабы — у паляванні (ваюючы) альбо збіраючы. Асноўнай прыкметай збіральнікаў была адсутнасць забойстваў, любоў да свабоды і незалежнасці. Зусім іншыя прыкметы мелі паляўнічыя, ваяры. Частка з іх займалася арганізаваннем зборных паляванняў, войнаў. Гэтая частка перадала сваім нашчадкам правадырскія гены. Рэшта паляўнічых перадала свайму патомству гены дысцыплінаваных загоншчыкаў, шчыра выконваючых загады правадыра. Атрымалі яны ад продкаў лаяльнасць. Кожны з нас мае частку характару вышэйзгаданых. Праблемай сучаснай цывілізацыі з'яўляецца тое, што многія з нас маюць зашмат "правадырскіх генаў". Замнога такіх нам не трэба. Арганізуюць яны свае дружыны і ваююць за ўладу. У папярэдніх сістэмах правадыр, які здабыў уладу, фізічна ліквідаваў сваіх канкурэнтаў. Сучасна, у час гуманітарнай цывілізацыі, недапушчальны такі злачынны метад. Практыкуецца ў нашай краіне версія папулістычнай дэмакратыі, якая спрыяе паяўленню зашматлікай колькасці асоб з празмернымі правадырскімі аспірацыямі. Іх прыярытэт — барацьба за ўладу, а не за дабрабыт людзей. Усе прыслужнікі-дружыны афіцыйна называюцца палітычнымі партыямі. А асноўная зброя барацьбы ў дэмакратыі — рэкла-

ма. Добрую рэпутацыю аб іншым чалавеку робім зважаючы на тое, якое ён робіць уражанне. Псіхалагічныя веды маюць галоўнае значэнне ў "дэмакратычнай барацьбе за галасы выбаршчыкаў". Аб выбарчым поспеху часта вырашае: загар, мілы позірк, кашуля, прычоска, голас, словам імідж. Добрая выбарчая праграма гэта такая, якая здзейсніць усе мары выбаршчыкаў, не гаварыўшы як гэта будзе рэалізавацца і адкуль возьмуцца грошы. У выбарчай барацьбе яшчэ трэба сказаць, што могуць быць пустыя халадзільнікі і шафы, калі неабдумана людзі прагаласуюць на канкурэнцыю. Толькі мы ведаем, як кіраваць добра і справядліва. Канкурэнцыя "фэ", мае брудныя рукі і сумленні. Суровая крытыка канкурэнцыі, як падставовы крытэрый пры выбіранні ўлады — не найбольшы недахоп дэмакратыі. Пагрозаю для нашага народнага быту ёсць факт, што выбіраная такім спосабам улада не можа мець рацыянальнай стратэгіі кіравання дзяржавай. Стабілізацыйныя або кааліцыйныя дагаворы маюць дзяліць паслявыбарчае "сукно". У выніку наша айчына мае перманентна слабыя ўрады, а наша замежная задоўжанасць хутка расце (150 млрд. долараў). Прымусілі ўжо нас працаваць на загранічных крэдытораў...

Захоўвае актуальнасць сцвярджэнне Уінстана Чэрчыля: "Дэмакратыя — дрэнная форма кіравання, але нічога лепшага чалавецтва дагэтуль не прыдумала". Вопыт досведу гэтай сістэмы даказвае, што самай таннай формай дэмакратыі з'яўляеца двухпартыйнасць. Барацьба за ўладу вядзецца выключна паміж дзвюма групоўкамі (на кошт выбаршчыкаў). А барацьба за правадырства ў гэтых партыях адбываецца на іхных канферэнцыях, на іх кошт. Пасля выбараў пераможца сам правіць дзяржавай, прайграўшая партыя выконвае функцыю добрага кантролю. Такая сістэма абмяжоўвае колькасць таргоў-сварак перад публікай і прымушае палітыкаў да лепшага супрацоўніцтва. На маю думку, усіх меншых брахуноў трэба пагнаць да саліднай работы і стварыць два супрацьлеглыя полюсы ў палітыцы. Такая форма дэмакратыі адразу не паправіць нашай гаспадаркі, але дасць надзею на заўтрашні дзень!

Сцяпан Карбоўскі

Вачыма еўрапейца

"Ен" і Ен

У праваслаўную Вялікую сераду Яна валасамі Яго абмыла. А Ён — як сцвярджае Мінск — не можаш ужо тут быць. Сцвердзіў "Ён": ваша знаходжанне ў Мін-

ску немэтазгоднае. Таксама ў аўтобусе: "Замыкаюць апошнюю незалежную газету, якая выходзіла поўнасцю па-беларуску". Пан "Ён" — Вы гэта чуеце?!

Кажа мне хтосьці з "Нашай Нівы" — бо ў Вялікую сераду заўважыў, як тыя валасы хінуцца да Яго: "У такой сітуацыі просім Міністэрства

культуры Літвы, каб прадстаўляла нас перад ЮНЕСКА ў справе занясення "Нашай Нівы" ў рэсурсы сусветнай культурнай спадчыны". І далей, што Літва мае на гэта маральнае права, бо ў 1906-1915, 1991-1996 гадах "Наша Ніва" выдавалася ў Вільні.

— У стагоддзе з'яўлення ў друку на Беларусі, цяпер ужо адзінай незалежнай газеты, хацелі б мы падтрымкі і ад польскіх улад, таксама перад ЮНЕСКА. Разлічваем не толькі на матэрыяльную дапамогу, бо гэта невялікія грошы, а перш за ўсё — на маральную. Хацелі б мы, каб словы падтрымкі прагучалі з вуснаў прадстаўніка польскага ўрада, каб выказаны быў неспакой у сувязі са знішчэннем "Нашай Нівы" — аднаго з апошніх сімвалаў дэмакратычнай Беларусі.

Пасля казаў мне еўрадэпутат Багдан Кліх, старшыня камісіі па справах Беларусі Еўрапарламента:

— Гэта завяршэнне працэсу, які

Аляксандр Лукашэнка працягвае ўжо некалькі гадоў.

I дадаў у іншай размове са мною старшыня парламенцкага калектыву польскага Сейма па справах Беларусі Роберт Тышкевіч:

— Закрыццё "Нашай Нівы" не здзіўляе. Аляксандр Лукашэнка далёка раней прадказаў, што пасля перамогі на гэтых выбарах расправіцца з апазіцыяй і незалежнымі СМІ і што не застанецца камень на камені.

нанецца нажено Запрапанаваў:

— Як найхутчэй трэба стварыць свайго роду спецыялістычнае ўрадавае агенцтва, якое падтрымлівала б дэмакратыю па-за нашымі межамі, грамадскага характару. Павінна яно мець спецыялістаў, якія ведаюць як памагаць грамадствам недэмакратычных дзяржаў, ды справа не ў тым, каб выручаць дыпламатычныя службы, паколькі тыя дзеянні павінны з'яўляцца ўвесь час у распараджэнні МЗС.

Грошы знешнепалітычнага ведамства, звязаныя з падтрымкай дэмакратыі па-за межамі Польшчы, павінны знаходзіцца выключна ў руках гэтай арганізацыі. Ад самых слоў абурэння не будзе ані аднаго экземпляра незалежнай прэсы ў Беларусі. Пара на непасрэдную падтрымку незалежным выдаўцам у Беларусі, у краіне, дзе свабоднае слова ўжо цалкам забаронена.

Дэпутат Тышкевіч таксама дадаў:

— На маю думку, журналісцкае асяроддзе Беларусі чакае падпольная дзейнасць. Але яны самі мусяць ясна намеціць, якую дарогу выбіраюць.

Я пішу гэты тэкст у Вялікі тыдзень. Веру, што "Наша Ніва" так, як Ён, уваскрэсне. Бо праўда ж мусіць перамагчы. Пан "Ён" — праўда, ці Праўда? Падказваю, бо веру, што Ты пры поўнай памяці, пан "Ён" (а што больш за чвэрць стагоддзя я сам пачуў Яго голасам): "Non possumus!"

Maцей Халадоўскі

Ізноў птушкі вярнуліся на хату

Позняя нясмелая вясна. Вербная нядзеля. Едзем праз вёскі і шукаем, дзе буслы жывуць. Эля Марчук кажа, што, мабыць, у каталіцкіх вёсках боцькаў мала, у праваслаўных, пэўна, будуць. І, здаецца, праўда. Мы ўжо ў Войшках.

- Католікаў будзе чатырох у вёсцы. Быў толькі адзін, але прадавалі хаты, то пакуплялі і пасяліліся. Было 147 нумароў у вёсцы, але са школаю, малачарняю, і рамізай, — кажа Пятро Шастоўскі, што выйшаў на лаўку пагрэцца на сонцы і на людзей паглядзець. — Школа цяпер пустая... Дзеці летам да дзядоў прыедуць. Там на канцы вёскі, у тутэйшага хлопца, што паскупляў тут зямлю і гаспадарыць, і дзеткі ёсць. І яшчэ ў трох-чатырох. У школу ў Юхновец ездзяць. А тут, як сонейка пагрэе, усё што жывое на лаўкі павылазіць. Хоць старое, ды жывое. А ў будзённы дзень праз вуліцу цяжка перайсці, як у Беластоку столькі машын прэ цераз вёску.
- Ехалі мы па вёсках, глядзім пустыя, платоў няма. Нават буслянкі пустыя. А Войшкі такія акуратныя, — заўважае цётка Люба Марчук, былая кіраўнічка пякарні ў Беластоку, якая выбралася з намі ў сантыментальнае падарожжа ў свае бакі.
- I ў нас тое самае. Адно заняўшы ад тае хаты, і я вам скажу. Ад мурованкі, што налева: адна хата пустая, другая, трэцяя, чацвёртая... сёмая... у восьмай адзін чалавек. Гэта па парадку. І то з аднаго боку. А там — то адзін у Амерыцы, дык вось будуе сіету хату, то затрымаецца.

Але ў бок крамы, якая, хоць Вербная нядзеля, адчынена, хто пешшу, хто на веласіпедах, шнуруюць маладзейшыя і старэйшыя мужчыны, часам вужком. У хатцы насупраць блішчаць свежапамытыя вокны, за белымі фіранкамі хтосьці варушыцца — выглядае, хто там да суседа Пятра прыехаў. І цётка Ніна Іванюк адразу падышла, падзівіцца, хто пры доме з нумарам 70 з суседам гутарку завёў. У краму ідзе. Хлеб там можна купіць і да хлеба, хоць вяндліну лепш свежую з раз'язной крамкі.

- А я тут кузіну маю, кажа цётка Люба. — Яна са Стральцоў паходзіць. Надзя.
- А сын у Бельску пракурорам? То мурованка, направа едучы. Зараз нумары, намаўляў, каб усе купляпа-суседску, будзеце бачыць, над лі, ды нашто новы, плаціць 30 злострахою гняздо буслінае.
- Дык як тут у вас з бусламі?
- I ў нас слаба. У трох ведаю, што ёсць. У нас тут бліжэй былі, але клуню развалілі. Прыляцелі, ляталі, ляталі, па дымніках прабавалі на гняздо месца выбраць, але на дымніках людзі не далі. Калісь то кавал тых буслоў было. Каб не салгаць, то ў нас за санацыі, за Польшчы даваеннае, то было ў Войшках гнёздаў дваццаць, калі не больш. Стадолы былі пакрыты саломай, з накотамі шырокімі, выгадна было ім рабіць гнёзды.
- I ў людзей тут парадак. Дамы невялікія, але прыгожыя, чыста...
- От, падчышчаюць людзі. Прыязджаюць, парадак наводзяць. Выкошваюць аж на вуліцы, каб файна было глянуць, дзе хто ідзе.

Хату пад шчытом з галубкамі дзядзьку Пятру будавалі былі май-

Эля і Люба Марчук і Пятро Шастоўскі: добра пагаварыць на лавачцы, папытацца

стры, у 1953-54 годзе. Фундамент спачатку зрабілі (на муры дата цвіком вырыта ў цэменце), будавалася ў наступным. Майстар там жыве, што хата за сінім плотам. Ён у вёсцы хіба з дзесяць будынкаў паставіў. Мікалай Грыгарчук. Аздабляў ужо іншы, у той час быў вучнем першага — Лявон Ляшэўскі. А на нумары хаты памечанае і прозвішча. Мода такая калісь была. Нядаўна па вёсцы вазіў чалавек

лубы, адно галубенятка вывелі... I плот не абы-які, бо жалезны, каваны. Памаляваць яго трэба зноўку, каб не ржавеў. Калі чалавек апусціцца, нічога яму не хочацца рабіць каля сябе, і ўпрыгожваць, пішы прапала. Бачым, што з-за падвойных вокнаў вата і аздобы яшчэ не падаставаны, ды холадна яшчэ. Халодная вясна, на палях ледзь азіміну рэдзенькую відаць... Цяпер сам адзін Пятро Шастоўскі тут жыве,

Майстрова хата

тых. А тыя птушачкі на шчыце, калі маладзейшы спадар Пятро быў, мы здалёк заўважылі гэтых пташачак. Былі пасяліліся за шчытом га-

каб не салгаць, дзевятнаццаты год ад снежня пайшло. Дочкі тры ў Беластоку. Наймалодшая дачка штотыдня прыязджае, а летам і часцей, зялёным маляваў. Зяць прыехаў, бе- бо "фоліку" робіць, агарод. Над ралым аздобы на шчыце пацягнуў, то кою на дзялянцы паставіла домік, менш прыкметныя. Аж дзіў, што і там будзе рабіць. Не ведае бацька, як яна абробіцца і там, і тут. Дачка і памые бацьку, і прыбярэ.

I за зямлю бярэцца. Бо Пятро падзяліў сваю гаспадарку на тры дачкі (адна з іх была кіраўнічкаю танцавальнага клуба "Круг" на Вярбовай, другая — і ў кавярні "Ірыс", і ў банку), сам на пенсію сеў. Адно шэсць гадоў на пенсіі; рабіў, колькі змог. Лоні пасеяў яшчэ, і сабраў. А цяпер пойдзе, пабачыць хоць як у іншых расце. Калісь, бывала, пасее, і штодзень глядзіць, як расце, любуецца. Адно па дахтарах цяпер, у Беластоку. З дваццаць восьмага года, стары ўжо век. Ужо праўнукаў мае. Да сямідзесяці дзядзькі ледзь дацягнуць, і падаюць ужо. А колькі маладзейшых за Пятра ўжо памерла! Не пералічыць. Такое жыццё чалавечае, як каму пісана. Якось бабы даўжэй жывуць. Мабыць, лёкшай робяць? Можа, таму што не п'юць і не кураць? Хоць, розныя бываюць і яны. Але як прыцісне, дык і курыць ды піць перастанеш! Калісь то можна было пагуляць. Бывала, усе ездзілі то на вяселлі, то ў гасціну, папаездзілі па фэстах — то ў Плёскі едзеш, то на Спаса, то на Лукаша, то на Кузьмы-Дзям'яна ў Паўлы, на Івана... А цяпер то пазабываліся, што і свае сваіх не ведаюць. А бывала, што вяселлі ці што, дык паўсяла гуляла! Па хатах не месціліся, то ў клунях рабілі! А цяпер нават дваюрадныя браты не клічуць, каб прыехаў хто на які одпуст ці што. На мярліны адно клічуць, то так...

Халаднавата, ды на падворку знак вясны — сакочуць куры. Кожная іншая — і рабая як цацарка, і чырвоная як ад цыбульніку яйка велікоднае, і чорная, і шэрая, падобная на зялёнаножку... І... "хімічная". Ходзяць на волі...

- А ці вы папісалі іх ва *ўжэн*дзі? Кожная пашпарт мае? — дапытваецца цётка Люба са смехам. — То ж мусова! І так люзам ходзяць? Грып вам нястрашны?
- А хто там будзе іх пісаць! Казалі, будзе солтыс хадзіць, курэй лічыць. Цяпер то такое $ypo\partial si$ бы saжандзэнне, што шэсць гадзін могуць па дварэ хадзіць. Адно каб ім есці на дварэ не даваць.
- Не-не, кожная курка павінна быць запісана, і довуд асабісты павінна мець! — не даецца цётка Люба. — Калі хоча да вуніі!

Пятроў зяць вялікі куратнік меў, у Агароднічках пад Беластокам. Згарэў. Прывозіў, бывала, сюды розных куранятак, прадаваў на нясушкі. Любіў, каб не адно штучныя бройлеры былі. Таму ў цесця такая размаітасць курэй. А тыя пералётныя птушкі, глянь, усё дахаты ляцяць. Нейкі компас маюць у галаве — ляціць тысячы кіламетраў, на Польшчу, а пасля на Войшкі кіруе, і — да свайго гнязда. Не зблудзіць, нават ноччу ляцеўшы. Той бусел, што пры другім канцы вёскі, лоні адзін быў, жонку страціў, але цяпер ужо не самотны.

 А што бацюшкі павыдумоўвалі, што па-польску правіць хочуць? — адно цяпер хвалюе Пятра Шастоўскага. — Ужо хочуць нас прэч уніякамі зрабіць? Што ж то будэ! Ці дзеці ў Беластоку ад праваслаўных бацькоў па-нашаму не разумеюць? Губяць нашу веру, ой, уніфікуюць.

Міра ЛУКША

Мала дошак аб яў

У Гайнаўцы ўсё менш ды менш дошак аб'яў. Зараз няма іх на чыгуначным і аўтобусным вакзалах. Тут афішы і плакаты вешаюць на дзвярах у пачакальню. Былі дошкі аб'яў пад невялічкімі дашкамі побач адноўленай крамы ПСС "Сполэм" у пасёлку "Фабрыка хімічная" па вул. Беластоцкай ды побач крамы на скрыжаванні вул. Варшаўскай з вул. Пташынскага. Па вул. Беластоцкай ліквідавалі дошку аб'яў, калі пабудавалі новую стаянку аўтамабіляў.

Найбольш слупоў і дошак аб'яў ёсць у цэнтры горада. Няма іх на ўскраінах горада, у тым ліку ў канцы вул. Ліпавай. Адсюль у цэнтр горада 3-3,5 км. А жыхары хацелі б ведаць пра мерапрыемствы, якія ладзяць Гайнаўскі дом культуры ды Асяродак спорту, а таксама якія кінафільмы дэманструюцца ў кіно. На перыферыі горада нічога невядома, калі адбываюцца сесіі Гарадской рады. Сюды не трапляюць паведамленні дзяржаўных і мясцовых устаноў. А шкада. Сюды, у канец вул. Ліпавай, у выхадныя дні аўтобус гарадской камунікацыі таксама вельмі рэдка прыязджае. Жыццё бурліць толькі ў цэнтры горада.

Пра інфармацыю і дошкі аб'яў на гарадскіх перыферыях павінны неадкладна паклапаціцца ўлады Гайнаўкі. (мох)

Барадатыя ў мундзірах

Па тэлебачанні часта выступаюць паліцыянты, якія павучаюць як трэба паводзіць сябе падчас нападу бандытаў, або калі нападзе нас сабака. Але калі я бачу чалавека ў мундзіры, да таго неаголенага, то мне здаецца, што ён нядбайны. На маю думку, вайскоўцы, паліцыянты, пажарнікі, леснікі і ўсе астатнія ваенізаваныя службы абавязкова павінны быць прыгожа падстрыжаны і без бародаў. Пры камуне, напрыклад, усе школьнікі насілі гранатовыя фартушкі з белымі каўнерамі і, хоць пад фартушком можа была не надта прыгожая кофтачка, то ўсё было прыкрыта. Цяпер школьнікі носяць каляровую вопратку, апранаюцца так, як каму падабаецца. Дзяўчаты з пярсцёнкамі на руках, з завушніцамі, бывае што з кольцам у носе ці на пупіку. Калі я хадзіў у школу, зараз пасля вайны, то не было добра ў што апрануцца. Бракавала кніжак і сшыткаў, але неяк вучыліся. А настаўнік Андрэй Іванавіч часта гаварыў: "На дурной голове фокусов творить нельзя". А цяпер і школьная моладзь, і ўсялякага роду службы твараць на сваіх галовах фокусы, што сорам глядзець.

Мікалай Лук'янюк

Ёсць ціхая вёска Дзяціннае

Вёска Дзяціннае ціха прысела побач шашы з Бельска-Падляшскага ў Сямятычы. З гэтай шашы відаць, што ў Дзяцінным жывуць гаспадары, якія займаюцца вялікатаварнай сельскай прадукцыяй.

І сапраўды, у гаспадара, што на канцы вёскі з боку Боцькаў, найбуйнейшая ў наваколлі гаспадарка. Вяскоўцы гавораць, што ў яго каля ста пяцілзесяці штук быдла, а з гэтага ліку каля васьмідзесяці дойных кароў; малако ад яго забірае цыстэрна з Гайнаўкі. Абрабляе ён звыш двухсот гектараў зямлі: каля 170 га ў Боцькаўскай гміне і апошнія ў Бельскай і Арлянскай. Абсявае ён іх галоўным чынам кукурузай і травамі. Да таго ж кожныя два тыдні аўтафура дастаўляе яму спецыяльныя кармы. Гэтую гаспадарку абрабляюць яму, як кажуць вяскоўцы, парабкі. Адзін з іх, недзе з-пад Сувалкаў, дзе пакінуў жонку з дзецьмі, працуе пастаянна, цэлы сезон. Памагае яму іншы парабак, але гэты кожны сезон іншы. А хатнія справы вядзе гаспадыня, якая прыехала з-за ўсходняй мяжы. Была ў гаспадара і жонка, якую ён прывёз аж з Ольштынскага ваяводства. Як жаніліся, то пасаг, кароў і цялят, вазілі грузавікамі аж чатыры дні. Жанчына была талковая, разбіралася ва ўсіх сельскагаспадарчых справах, дапамагала суседзям, напр. пры цяленні кароў умела прафесійна ачысціць паслён. Але ў сужонстве паўстаў нейкі разлад, кінула яна мужа і дзяцей ды выехала ў Беласток.

Яшчэ адзін гаспадар, які жыве ад шашы, трымае кароў, але іх у яго значна менш, каля дваццаці дойных. У Дзяцінным дзейнічае і фірма, якая займаецца пракладкай цэнтральнага ацяплення. Апошнія жыхары вёскі трымаюцца з пенсій. Ва ўсіх іх будзе ўсяго каля пяці кароў. Адзін чалавек, які жыве ў Бельску, трымае ў вёсцы крыху свіней.

У Дзяцінным жыве зараз за пяцьдзесят душ, школу ў Боцьках наведвае чацвёра дзяцей. Калісь было ў вёсцы крыху моладзі, нават тым маладым людзям недзе з пятнаццаць гадоў таму перавезлі з Беластока драўляны будынак і паставілі святліцу; сёння будынак святліцы шэранькі-шэранькі не толькі з выгляду. А калісь рабілі ў ім забавы; апошняя, як прыгадваюць вяскоўцы, адбылася мо ўжо тры гады таму.

Да вайны ў Дзяцінным пражывала 75 душ. Саветы мелі некалькі сем'яў вывезці ў Сібір, саставілі ўжо іх спіскі, але не ўспелі. У Прусію

немцы забралі восем асоб. Пасля вайны дзве сям'і выехала ў Савецкі Саюз, спачатку былі далёка, а пасля пераехалі бліжэй; калі наведвалі родную вёску, гаварылі, што прынялі іх там вельмі сардэчна. Матэрыяльных страт ад вайны вёска не пацярпела, толькі як праходзіў фронт, то і саветы, і немцы, забіралі коней.

— А мы не маглі на нікога паскардзіцца, увесь час мусілі сядзець ціха,
— заўважаюць жыхары Дзяціннага.

Сядзець ціха прыходзілася ім заўсёды, не толькі ў вайну. Пасля вайны адзін хлопец, што пайшоў у міліцыю, загінуў. А ў пазнейшы час людзі сталі пакідаць вёску, найбольш выехала ў Бельск, крыхуменш у Сямятычы.

У Дзяціннае штодзень заязджае аўтакрама. Апрача таго людзі робяць пакупкі ў Боцьках і ў Бельску; у Бельску найтанней. У вёску праклалі водаправод тры гады таму. Калі я здзіўляюся, чаму так позна правялі яго ў вёску, якая толькі тры кіламетры ад гміннага цэнтра, чую ў адказ:

Бо наша вёска на канцы, яе ніхто не любіць.

А не любяць Дзяціннага ў Боцьках таму, што вёска праваслаўная, тут толькі адна каталіцкая сям'я, таго найбуйнейшага фермера. Пры шашы насупраць вёскі стаіць стары каменны праваслаўны крыж з 1886 года. Калісь ксёндз выводзіў з Дзяціннага пакойніка, то не хацеў каля таго крыжа маліцца, памаліўся далей.

Калі была адменена паншчына, уладальнік навакольных зямель даў іх частку свайму аканому. Аканом неўзабаве памёр, асталіся пасля яго толькі малыя дзеці. Тыя дзеці не ўмелі гаспадарыць і скора запісаная ім гаспадарка апынулася ў даўгах і была распрададзена. І вёска, што паўстала на землях тых дзяцей, стала называцца Дзяцінным.

Аляксандр Вярыцкі

Помста?

Апошнім часам суадносіны паміж урадамі Польшчы і Рэспублікі Беларусь не найлепшыя. Аб тым многа пісалі СМІ да і пасля прэзідэнцкіх выбараў на Беларусі. Ды і зараз справы ненайлепш маюцца. Пакарыстаюся прыкладамі прыгранічнай Чаромхі.

На пагранпераходзе Полаўцы — Пяшчатка — кашмар! Палякаў на аўтамабілях вяртаюць назад. Яўгена С., напрыклад, пагранічнік папракнуў, што шкло задняга асвятлення расколата, хоць у сапраўднасці тэхніка працавала нармальна. Святла пазіцыйнае і стопу гарэлі. Іншым шафёрам пагранічнікі правяраючыя "тэхнічны стан" аўтамабіля закідаюць, што аптэчка некамплектная: брак ёду, валяр'янавых кропляў ці для страўніка і г.д. Калі ўсё ў належным парадку, дык могуць сказаць, што аўтамабіль брудны.

А вось што мяне спаткала 16 красавіка. Сабраўся я са знаёмым паехаць у Высокае. Дык кажу Янку Ч., пенсіянеру з Чаромхі:

— Сёння каталіцкі Вялікдзень і праваслаўная Вербніца, пэўна чаргі не будзе... Можа ў Высокае з'ездзім?

Дамовіліся мы на вечар. Пасля дваццатай гадзіны былі на граніцы. З польскага боку перад шлагбаумам ніводнага аўтамабіля. Адно мы з Янкам Ч. і ягоны сын Ярэк на сваім аўтамабілі. На першым пункце па-

гранічнік выдаў "талон" на праезд. Прайшлі пагранічна-мытны кантроль польскіх служб. І тут пачалося. Пагранічнік папракнуў Ярака, што ягоная аптэчка некамплектная, ды вадкасць для працірання шыб неадпаведная. Ні просьбы, ні тлумачэнні вайсковец не прымаў, казаў вяртацца назад. Калі аўтамабіль Янка Ч. аказаўся "тэхнічна" спраўны, дык кантралёр па тэхніцы, кружачы вакол машыны, прычапіўся, што паказальнік павароту збоку не трымаецца (Янка пасля мне тлумачыў, што пагранічнік яго сам вырваў). Закід такі самы як і Яраку быў: аўтамабіль няспраўны! Не прапускаю... Вось так закончылася наша Велікоднае падарожжа ў Высокае.

А як на чыгуначным пераходзе Чаромха — Высока-Літоўск? Тут крыху лепш. Рэйкавы аўтобус курсіруе два разы ў дзень раніцай з Чаромхі ў 8.30 і пасля абеду ў 17.22 гадз. Кантроль праходзіць акуратна, як польскімі, так і беларускімі пагранічнымі службамі. Беларускія пагранічнікі дадаткова могуць патрабаваць пры "деловых" візах пасведчанне ад паляка да каго і ў якіх мэтах едзе. Праўда, такое ж патрабуюць на пагранпераходзе Полаўцы — Пяшчатка і неаднойчы чыгуначнікаў са службовымі візамі кіраўнікоў поезда ці машыністаў вяртаюць назад, паколькі не знаходзяцца яны на службе. Крыўду гэтыя адчуваюць, бо, як тлумачаць, другой грамадзянскай візы консульства ім не выдасць. На рэйкавым аўтобусе я падарожнічаў дзень раней, 15 красавіка. Сустрэў некалькіх знаёмых на чыгуначнай станцыі ў Высокім, з якімі пазнаёміўся ў час прафесійнай працы ў Чаромсе-Станцыі. Калі я паспрабаваў падарыць сябру сёлетні каляндар "Нівы" дык пачуў: "Ты, Сідарук, не займайся распаўсюджваннем "Нівы". Гэта апазіцыйная газета. Могуць быць непрыемнасці"... Вось, даражэнькія, да чаго дакаціліся... $\mathcal{A}$ — апазіцыянер... Як раней, так і зараз я паўтараю: мяне палітыка не цікавіць! Як зрэшты і іншых жыхароў прыгранічных вёсак. Еду на Брэстчы ну да сваякоў. Там жывуць мае брат з сястрою з сем'ямі. У Вярховічах пакояцца дзядзька з жонкаю, сёстры з мужыкамі. Нам патрэбны сямейныя кантакты. Ды вельмі добра сталася, што грамадскасць прыгранічных Камянецкага ды Гайнаўскага раёнаў можа зараз абменьвацца вопытам і дасягненнямі ў рамках Еўрарэгіёна "Белавежская пушча". Так быць павінна. Не разумею затым, што зараз чаўпецца на пераходзе Полаўцы — Пяшчатка. Навошта помсціць польскім беларусам, якія і так лёсам пакрыўджаны, паколькі ў сваёй айчыне не карыстаюцца належным законам для нацыянальных і этнічных меншасцей? На маю думку, мы павінны пахадайнічаць за тое, каб нашы народы жылі ў згодзе і шанавалі чалавек чалавека. Мірна і па-хрысціянску. I каб мяжа нас не раздзяляла.

Уладзімір Сідарук

На аўтафуры ў манастыр

На вакзале ў Ковелі, хоць набліжаецца поўнач, пануе ажыўлены рух. Начныя пасажыры, каб скараціць час чакання, перамяшчаюцца з месца на месца. Адны заглядаюць у элегантны рэстаран з такім жа афіцыянтам, іншыя кіруюцца ў не менш элегантную прыбіральню. Сярэдзінай вакзала шпацыруе заспаны міліцыянт.

Вакзал — самае прэстыжнае месца ў Ковелі. Адсюль ідуць жалезныя шляхі ва ўсе буйнейшыя гарады Украіны. Тут, як і на цэнтральным чыгуначным вакзале ў Кіеве, стаяць дзве штучныя какосавыя пальмы.

Разам з Д. рашаем правесці ноч на вакзале. Звычайна — на лавачцы. Асаблівасць вакзала ў Ковелі не адно ў элегантнасці і экзатычнасці штучнай флоры. Тут, як пры старых часах, усю ноч не сціхаюць гутаркі між пасажырамі. Пра палітыку, пра каханне, пра мафію.

Сёння, відавочна пад уплывам вясны, мужчыны правяць пра сельскагаспадарчую справу:

- Калісьці, хоць не было трактароў, але людзі хацелі працаваць на зямлі, тлумачыць пажылы дзядзька, на выгляд настаўнік.
- Бо зямля, хлопцы, даказвае іншы інтэлігент, як жанчына, патрабуе пяшчоты! Калі да яе дакранаешся з пачуццём, дык і яна абродзіць як добрая гаспадыня.

Пасля высветліцца, што падобныя гісторыі ў духу любові да зямлі, друкуюць найбольш папулярныя штодзёнкі.

На вакзале ў Ковелі ўсе цікавяцца ўсімі, асабліва такімі як мы з Д.— з рукзачкамі ды з чужаземскім акцэнтам. Нам пашанцавала апынуцца на пяць хвілін у цэнтры ўвагі. З-за нашай, здавалася непрыкметнай прысутнасці, успыхнула нават страсная спрэчка. Дзядзькі і цёткі, адны перад другімі, сталі даваць нам добрыя парады:

— Ідзіце на аўтобусны вакзал, — пасылае адзін.

— А я б паехаў на вашым месцы ў Львоў, — раіць другі.

Трэці раіць ехаць у Цярнопаль. А Маці святая, Царыца нябесная!

Факт: нам не хочацца драмаць пад какосавай пальмай. Прывід манастыра, быццам магніт, кліча, цягне ў дарогу. Згодна з парадай добрых дзядзькоў мы ідзем на аўтавакзал. Ля Свята-Мікалаеўскай царквы, якая побач, замест патрона бачым стары паравоз. Адсюль два крокі на аўтавакзал (ён зусім неэлегантны). І хоць ужо за поўнач, там таксама тоўпяцца пасажыры. Адны выглядаюць аўтобуса з Луцка, другія, як мы — у Луцк.

Хоць наш аўтобус спазняецца ўжо добрую гадзіну, ніхто не наракае і не абураецца. Час, які міжволі трэба адстаяць на вакзале, адны скарачаюць пляшкай, іншыя — цягнуць гутарку пра зямлю-жанчыну і яе слугу, значыць, мужчыну.

Аўтобус спазняецца аж паўтары гадзіны. У Луцк едзем міжнародным транспартам — аўтобусам з Брэста ў Камянец-Падольскі. Цана ў нічым не адрозніваецца за ўкраінскую (за сто кіламетраў мы заплацілі па два долары).

Тут, хоць сядзяць побач сябе беларусы і ўкраінцы, зноў размаўляюць усе з усімі, як у вёсцы. Беларусы, як адзін, гутараць па-ўкраінску. Калі маладзёны пачынаюць брыдкасловіць, бландзінка, зусім не старая, наводзіць парадак:

- Мужчыны, а ці можаце размаўляць больш культурна?
- Прабачце, калі ласка, адказваюць ёй равеснікі і на момант прыціхаюць. Этыкет напамінае савецкі фільм пра вайну.

Тут жа і ўспыхае гутарка пра палітыку, пра якую любяць размаўляць усе ўкраінцы. Зноў, быццам кулямёты, лунаюць мацюкі.

- І навошта зноў $\mathcal{A}$ го прэзідэнтам паставілі? нібыта жартам, нібыта ўсур'ёз пытае ўкраінец.
- А я зусім не прагаласаваў, адпіраецца беларус.

- То што ж вы (тут ідуць нецэнзурныя словы) чаўпеце?! Сталіна вам... захацелася?
- А так, так! Міліцыйную дзяржаву будуем, нібыта жартам, нібыта ўсур'ёз бароніцца беларус.

Чамусьці ўкраінцы не ўмеюць усур'ёз гаварыць пра Аляксандра Лукашэнку.

Ужо дзесьці пад Луцкам невыносна морыць сон. Аж страх падумаць, што прывітае нас у чужым горадзе.

— У Рахаве то маюць добра, — мару ўголас, — там на вакзале ёсць гасцініца. Нічога, што падарожнікі называюць яе ліхой.

Паміж сном і стомай прыдумваем пакутлівы план. Паедзем за горад і будзем ісці ў бок манастыра.

Але наш план зусім не падыходзіць для рэалізацыі на практыцы. Яшчэ і холадна зрабілася, як у сапраўднай псярні. Такую думку наклікае бяздомны сабака, які бегае па вакзале. Стаім і маўчым. Што рабіць?

- А вы куды, дзяўчаты, так едзеце? пераступае нам дарогу дзябёлая цётка. Гэта касірша. Калі гаворым пра мэту нашага падарожжа, цётка, нягледзячы на начную стому, смяецца як сонца. Пасля вядзе нас доўгімі калідорамі.
- Тут хоць вам цёпленька будзе,суцяшае нас, як мама.

Аказваецца, і на вакзале ў Луцку ёсць танная гасцініца, за начлег бяруць па чатыры долары.

I што тут круціць носам на прыбіральні і халодны душ, калі ў пакойчыку чыста і цёпла.

— Лягайце і спакойна спіце! — жадае нам добрая касірша, — а я закажу вам білеты на заўтра.

Наш выпадковы спор напамінае добры сон, з якога не хочацца прачнуцца. Яшчэ і за акном, быццам дзеля ўзвышша нашага шчасця, брэшуць бяздомныя сабакі.

— Але ж нам добра! — паўтараем напераменку з Д., — але ж нам добра! (працяг будзе)

Ева Сцепанюк

Не зманілі падарункам

У пачатках красавіка варшаўская фірма BECK Imperial Sp. z o.o. закідала жыхароў Чаромхаўскай і Кляшчэлеўскай гмін запрашэннямі на сустрэчу ў Кляшчэлі, якую арганізавала 12 красавіка ў карчме "U Walentego" а 11.00 і 17.00 гадзінах. Тэма сустрэчы: "Для твайго здароўя". — Jeżeli masz problem z nadciśnieniem, bezsennościa, nadwaga, kregosłupem, bólami stawów - TO KO-NIECZNIE MUSISZ SKORZYSTAC Z TEGO ZAPROSZENIA — манілі арганізатары. — Każda para małżeńska otrzyma dziś 4-częściowy zestaw toreb podróżnych lub ekspres do kawy PLUS!!! Prezent-niespodzianka i smaczny obiad dla każdego uczestnika. Усё мела быць бясплатна, толькі за абед трэба было заплаціць 2,99 зл. Запрашэннем рашыў я пацікавіцца не дзеля атрымання падарунку, але з карэспандэнцкай цікавасці. Перад 10-й гадзінай выехаў я на ровары праз Чаромху-Вёску. Асфальтам хутчэй будзе, — падумаў я. На памежжы Чаромхаўскай і Кляшчэлеўскай гмін я сустрэў двух юнакоў, якія збіралі адыходы паабапал шашы.

— З якой гімназіі будзеце, — пацікавіўся я, палічыўшы хлопцаў школьнікамі. — Мы працуем, — адказвае хлопец. — А з якой вы фірмы будзеце? — Фірма ў Бельску, але назвы не ведаю... Назбіралі каля пятнаццаці мяшкоў.

У назначаны час сустрэча не адбылася. Арганізатар заявіў, што калі будзе менш чым дваццаць асоб, дык не будзе даклада. — Za duże koszty poniesiemy, — тлумачыў панок пад вусікам. Нас было каля пятнаццаці чалавек. — Запрашаем на 17 гадзіну, — пачуў я выходзячы з залы. Але пазней я не рашыў паехаць, бо палічыў, што гэта неадпаведная для мяне імпрэза.

Уладзімір Сідарук

Жабракі

У 10 н-ры "Нівы" ад 5 сакавіка друкаваўся невялікі допіс Дзядзькі Захара п.з. "Жабракі", над якім я моцна задумаўся. Цяпер, хто цікавейшы і прадпрымальны, засноўваюць розныя фонды. Як прыклад, прывяду Фонд былой Першай дамы РП Іаланты Кваснеўскай. Яна ніводнай сваёй залатоўкі не выдала, гэта ўсё былі "жабрачыя" грошы, за якія яна сама ездзіла па краіне і абдароўвала імі пакрыўджаных лесам людзей. Калі была Першай дамай РП дык хадзіла бадзёра, а пасля, калі яе муж Аляксандр Кваснеўскі адышоў з пасады прэзідэнта РП, прапала пані Іаланта. Не чуваць цяпер ні пра Фонд, ні пра яе самую, быццам у ваду канула.

Цяпер павінна пачаць жабраваць жонка актуальнага прэзідэнта Польшчы. На маю думку, пані Мар'я Качынская павінна заснаваць Фонд у дапамогу польскім пенсіянерам, у якіх вельмі малыя пенсіі. Дык не бядуй, Дзядзька Захар, пажывём — пабачым, хто нам дапаможа.

Калі б не жабравала польскае тэлебачанне, дык мы, старэчы, не ведалі б якое заўтра будзе надвор'е, а так пры нагодзе аглянем і "Плябанію", і "Моду на поспех"...

Мікалай Лук'янюк

3

я ц

e

Гражынка і Грак

- 22 -

Гражынка з татам выбраліся ў недалёкае падарожжа — у вёску. На машыне суседа Алёшы Казла, разам з ім ды яго жонкай Наталляй. Казлы, гаспадары суседняга дома, у якіх жыў і кот спадар Шадар, ехалі наведаць сваю цётку Клаву. А тата з Гражынкай хацелі паглядзець, як пачынаецца ўрэшце вясна, і папікнікаваць хвілінку над рэчкай. Пахадзіць, пабачыць колькі буслоў прыляцела...

Спадарства Казлы заехалі на падворак свае старэнькае сваячкі, а Гражынка з татам, прывітаўшыся з бабуляй Клавай, узялі свой кошычак і пайшлі на паплавы над рэчкай.

- Тата, тата, гэта добра, калі першага бусла ўбачыш стаячага ў гняздзе? Увесь год будзе застойны? Лепш першага бусла ўбачыць у палёце, праўда? Ты ўжо бачыў лятучага бусла, і, вось, паляціш у камандзіроўку...
- Што? падняў покрыўку кошыка дзюбай Грак, якому ўжо абрыдла сядзець там ціхенька, каб не заўважылі. — Я нічога не ведаю, што тата кудысьці мае ляцець! Ці ён увогуле ўмее?!
- Адкуль ты тут узяўся?! спалохалася Гражынка.
- Захацелася дыхнуць свежым паветрам, — Грак ускараскаўся на века кошычка. — Ой, прапах я гэтымі варанымі яйкамі. Перапэцкаўся ў масла... Ой, дыхнуць хочацца-а-а...

Глянуў Грак на разліўныя прасторы ракі — ад вады адбівалася сонейка, аж сляпіла ў вочы. Ад ракі нёсся шчымлівы пах. У кустах мітусіліся птушкі, а жаваранак вісеў як падвязаны да неба і звінеў, пераліваўся ягоны званочак. Грак набраў паветра ў грудзі і аж заплюшчыў вочы.

Гражынка паклала дрыжачую руку на спіну Грака.

- Хочаш... ляці! Хочацца табе на волю, праўда?
- Au... au... $auaлeю! \partial ыхнуў$ на поўныя грудзі Грак і сарваўся ўверх з кошычка. Само паветра несла яго ўвысь, у неба...
  - Якая воля! Якое шчасце!

Гражынка з татам паціху вярнуліся на падворак бабулі Клавы. Паставілі кошычак на аўтамабіль і зайшлі ў хату. Зараз і спадарства Казлы збіраліся дадому.

На раскрытым кошычку сядзелі гракі і дзяўблі мамін пачастунак. Зараз і сарваліся, з крыкам і гамам, апрача аднаго.

Запрасіў я гасцей на святочны пачастунак, — з поўнай дзюбай усміхнуўся задаволены Грак.

Міра ЛУКША

Завіталі да нас гімназісты з Мінска

д л я

Узнагароды! Узнагароды!

- у "Родным слове", каб мець шасцёрку на пасведчанні, — заявіла мне адна дэкламатарка.
- A ёсць у цябе шасцёркі па іншых прадметах?
  - Ну, яшчэ няма...
- А хто аўтар твайго верша? — спытала я.
- Трэба спытацца ў маёй настаўніцы, — шчыра прызналася дзяў-

– Мне трэба прыняць удзел чынка. Яна не памятала прозвішча паэта, ды зусім ім не цікавілася. Быццам і яго не было!

> На пытанне, чаму выступае з гэтым а не іншым творам, мая суразмоўніца толькі паціснула плячыма: "Бо смешны і кароткі".

Буся, так назаву нашу дэкламатарку, выступала ўжо ў мінулым годзе. Яна нават атрымала вылучэнне, за якое хваліў яе пан дырэктар на канец школьнага года. І таксама не памятае, чый верш дэкламавала.

о л а д

- Я ўжо пра ўсё забылася, прызнаецца з рукой на сэрцы.
- А якіх ведаеш беларускіх аўтараў? — цягну за язык практычную дэкламатарку.
  - Колас і Купала, чую адказ.
- Каб ведаць гэтыя прозвішчы не трэба выступаць на беларускім свяце паэзіі, — папракаю неахайную Бусю. Але ёй да лямпачкі мае заўвагі. Адзінае, што яе сёння цікавіць — гэта ўзнагароды.

Пасля вердыкту журы наша дэкламатарка скача ад шчасця.

- Маю ўзнагароду! Маю ўзнагароду! — заяўляе мне і ўсім навокал.
- А ведаеш ужо чый верш ты дэкламавала? — пытаю яшчэ раз шчаслівую лаўрэатку.

У адказ зноў чую яе тупы адказ:

— Спытайцеся, калі ласка, у маёй настаўніцы! — пасылае мяне зорка беларускай дэкламатарскай сцэны.

Выглядае, што ў час конкурсу "Роднае слова" нашы "Бусі" важнейшыя за аўтараў сваіх твораў! Кашмар-р-р!

Паўлюк ПРАНУЗА

Я вясну малюю

Я вясну малюю, Фарбаў не шкадую. Колерам зялёным — Дрэвы і палеткі, Колерам чырвоным — Сонейка і кветкі. Колерам блакітным — Неба, ручаіну. А якую фарбу Воблачку пакіну? Я вясну малюю, Але сам бядую. Як падаць мне песні Жаўранкаў у высі? Як падаць мне пахі Траў, што разрасліся? Як намаляваць мне, Што спявае вецер? Можа ў вас ёсць фарбы? Дайце мне іх, дзеці.

Зорка

″ **№ 18** [30-04-2006]

Напрыканцы красавіка, калі моцна прыгрэла сонейка і на лугах зацвілі жоўтыя дзьмухаўцы, гімназісты рушылі на прыроду. Не, не на прагул. Год у год яны праводзілі адзін урок пад адкрытым небам. Заняткі рыхтавала настаўніца біялогіі Марыся Дзягцеліца.

— У гэты раз, — сказала настаўніца, — не будзем знаёміцца з мінераламі.

Паўліна Б., якая любіла біялогію больш за ўсе прадметы, гадала ўголас пра магчымыя сюрпрызы.

- Ці не загадае яна нам зноў прыбіраць смецце? — перабіў яе думкі Паўл. Сапраўды, калі нашы сябры выйшлі за горад, яны бачылі адно смецце. У равах валяліся пластмасавыя бутэлькі, фольга, брудныя цацкі, старыя боты. Словам, уся непатрэбшчына, якую выгрузілі з дамоў людзі.
- Паглядзіце, як людзі запаскудзілі равы і палі, — звярнула ўвагу настаўніца.
- Няйначай, яна загоніць нас выдзіраць з травы чужое паскудства, — мармытаў пад носам Паўл. Яго бунтарскія словы маланкай падхапіла кампанія. А заўтра ж Сусветны дзень Зямлі! Такія святы значаць адно прыбіранне...

Ужо пад лесам, дзе меўся знаходзіцца іх лагер, Паўл прыкінуўся хворым. Ён стаў гаварыць пра сваю галаву, якая мела разбалецца ад прытоку свежага паветра. Паўліне Ш. у сваю чаргу разбалела "ножка", Марцін стаў хныкаць і хапацца за жывот: "Ой, відаць я з'еў нясвежы бутэрброд!"

Праўда, калі гімназісты дайшлі на месца, "хворыя" раптоўна паздаравелі. Тут не было прылад для прыбірання. Іх прывітала вогнішча і вясёлая кампанія. У кругу ля агню сядзелі даўгавалосыя дзяўчаты і хлопцы з гі-

Галерэя "Зоркі" (Бельск)

Іаанна Насковіч

Сярэдняя ацэнка на пасведчан- $\underline{\text{ні}}$ — у пятым класе мела 5,8.

Мая мянушка — "Носэк". Яна паходзіць ад майго прозвішча і вельмі мне падабаецца.

У жыцці хачу стаць, чаму — Калі буду дарослай, хачу стаць сцюардэсай. Мару лётаць самалётамі і памагаць іншым людзям.

У сяброў цаню — шчырасць, мудрасць і смеласць. Маю вельмі многа добрых сябровак, але адна запала ў сэрца — гэта Эвеліна.

Не люблю — некультурных людзей, якія гавораць брыдкія словы. Яны псуюць добры гумар.

Па-беларуску размаўляю з бабуляй і дзядуляй, але найбольш на ўроку беларускай мовы.

Мой любімы гурт — у мяне няма любімага гурту. Я слухаю розную музыку: і польскую, і беларускую. Важна, каб добра гуляць!

Каля свайго дому пасаджу мой панадворак будзе незвычайны, таму што я пасаджу... лес! Калі ён вырасце, буду збіраць грыбы і летам адпачываць у халадку.

Пры Паўліны і Паўл

тарай, дудой і лірай. Гэта былі што ў нашым класе амаль усе студэнты біялогіі з нашага універсітэта. Усе яны хадзілі на заняткі этнічнага спеву і танцаў, якія ў нашым горадзе вёў майстра Ось з Мінска.

Пасля кароткага знаёмства студэнты ўзялі справу ў свае рукі:

— Прапануем вам такую гульню, — пачаў студэнт Жоржык...

На слова "гульня" найхутчэй акрыялі хлопцы. У галовах гімназістаў замроіліся камп'ютэрныя гульні. А трэба сказаць,

мужчыны замест вучыцца і спаць, чыпяць ля камп'ютэраў па пяць-восем гадзін у дзень. Асабліва захапіла іх гульня "ТІ-ВІА", у якой свет ачышчаецца ад непажаданых асоб і прадметаў!

— He, даражэнькія, — паківаў з насмешкай вясёлы Жоржык, — сёння пачысцім галоўкі ад усякага смецця!

Жорж скінуў свае чаравікі-гляны, за ім разбуліся студэнткі, настаўніца Марыся і нашы сябры.

Калі ласка, хай кожны з вас назаве сябе нейкай кветкай, дрэвам або зеллем. І хай ад свайго імя раскажа пра сваю сустрэчу з чалавекам...

Праз момат Паўл адчуў, што ў яго сапраўды баліць галава. І, як на злосць, яшчэ ўджаліла яго ў босую нагу пчала. Гэтае здарэнне рассмяшыла да слёз не адно дзяўчат: яны з ходу ахрысцілі параненага "Мядункай"!

 У мяне зусім несалодкае жыц $u\ddot{e}$, — так пачынаўся расказ Паўла пра сябе як раслінку-мядунку... (працяг будзе)

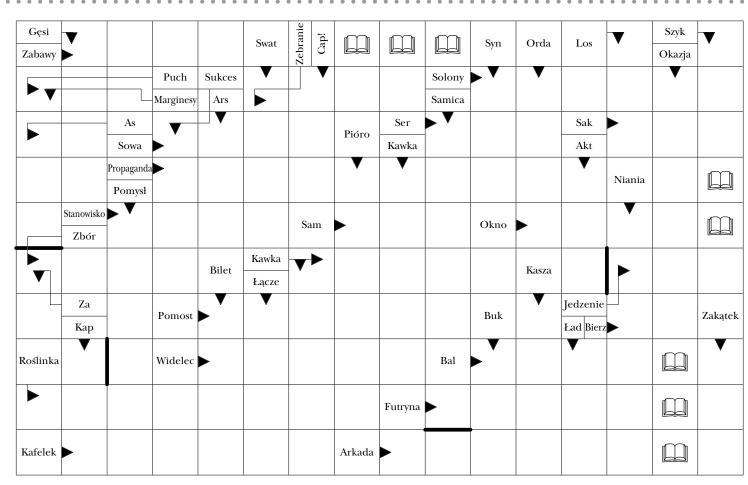
АРАБІНКА

Польскабеларуская крыжаванка № 18

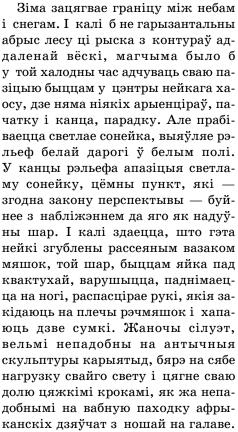
Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў "Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 14: Шафа, труба, сфера, парык, аптэка, пост, явар, Об, усадка, кляванне, воля, крок, пралеска, бук, канва, то, скіба, сон, хор, аж, суткі. Шпак, птах, ар, суп, спявак, бант, волас, шар, каленка, Нясвіж, кавун, каб, пасека, Ас, футра, ну, не, дроб, кок, куток, парабак, коні.

Узнагароды, аўтаручкі (cienkopisy), выйгралі: Рафал Скепка, Кася Тарасюк з Дубін, Наталля Сцепанюк з Беластока. Віншуем!

Колкая пожня

Даганяю памяркоўна насільшчыцу неэкзатычнай долі. А яна, ні разу не адвярнуўшыся назад, у мой бок, быццам на сігнал нейкіх рэтраспектыўных дальнамераў, таемных рэцэптараў, якія спрацоўваюць на прыблізна дзесяціметровай дыстанцыі, затрымліваецца, ставіць свой груз на спрасаваны снег. Мабыць яна і чакала нейкай транспартнай падмогі, прыкінуўшыся тым цёмным пунктам, нейкага самахода, трактара, нейкага чалавека, што ў ранні час калясіў бы дарогі за справамі. Але час збаўляе ўжо тут свой ход, меншае людзей, меншае спраў, рух ператвараецца ў нерухомасць.

Жанчына ў гадах, калі прычоска траціць рэгулярнасць, траціць колер прыцягальнасці; гэты колер перайначваецца так як і жыццё ў той перыяд: збаўляе бліскучасць, становіцца шэрым. Бесканечны час, як павук на муху, як гарэзлівы жэўжык на матыля, закідае на яе твар сваю маршчыністую сетку. Можна сказаць, што за жанчынаю ўжо жыццёвыя дажынкі, калі набліжаецца восень; з колючым зрокам выглядае як свежая пожня. Прапаную дапамогу, а яна сквапна даручае мне адну сумку.

— Была ў гміне, — гаворыць, — узяла крыху рэчаў сыну, які ў шко-

ле вучыцца. Не ведаю, ці схоча ён тую вопратку насіць, той абутак, але ўзяла. І пакупкі зрабіла. Пакарысталася нагодай, заехала школьным аўтобусам.

- А ці не лепш было б вяртацца з пакункамі на тым аўтобусе, а ў гміну зайсці пяшком? пытаю.
- Можа і лепш, але я, бачыце, пра гэта і не падумала. Нядобрыя тут людзі, робіць прыстрэлку, дае свой першы залп па ўсёй долі. У Кулаках, дзе мы жылі раней, усе свае былі, і ксёндз быў, наведваўся дахаты. Ой, там добра было. Жылі мы ў асобнай хаце, што гаспадар нам адступіў. Плаціць не трэба было, толькі трэба было ў яго рабіць, у полі, на гаспадарцы дапамагаць. І лес там быў блізка, дровы ўвесь час былі, і ягады, і зёлкі.
- То чаго ж было перабірацца сюды? цікаўлюся.
- А прыехалі былі да майго ягоныя сыны. І яны з ім ці то напіліся, ці што, павыбівалі вокны ў хаце. І трэба было ноччу ўцякаць. Калі б я была крыху разумнейшая, калі б крыху падумала, я ніколі і нікуды адтуль не выехала б. Навошта мне было яго трымацца!
  - Гэта ж ваш муж, заўважаю.
- Ніякі ён мне не муж, хіба канкубінец. От, жывём так. Але каб за

яго выходзіць замуж — ніколі! Калі б мне нават давалі мяшок золата, не пайшла б за яго, не ўзяла б ні касцельнага, ні цывільнага шлюбу. Малодшы ён за мяне на сем гадоў, але што з яго? Сядзіць, во, цяпер каля печы і ледзь сяўкае, прастудзіўся і ўжо месяц здыхае. Ну, холадна ў хаце, падлога сырая; я трое шкарпэтак абую, але ног не сагрэю. І ўжо суставы дакучаюць, баляць. І я яшчэ, вось, мушу ўсё на сваю галаву браць, сваімі рукамі вынасіць. А ён нават летам нікуды з хаты не хоча вылазіць, стаіць каля печы і абед варыць. Пойдзе адно ў агарод, навырывае морквы, што я насаджу, і ў гаршчок кідае. А ці там яго месца? Кажу яму: калі не будзеш жыць як мужчына, то здохнеш як сабака. Часам толькі выганю з хаты ў лес, каб бярэмя дроў прынёс. А ведаеце, што я ўжо тры гады яго да сябе не дапускаю? Кажу яму: ідзі памыйся, выпарыся! А то невядома што ён носіць. Прападзе на два тыдні ў Беласток, кажа што да мацеры, але хто яго ведае што ён там робіць, да каго ходзіць. Зіма доўжыцца, надаела, не магу вясны дачакацца, лета. Летам выйду ў траву, распрануся, лягу і ляжу. Прыйдуць гэтыя з вёскі А я адказваю: "Загараю, і што!" У агародзе люблю што пасадзіць, даглянуць. А ён нічога, нават агарода не ўскапае. Усё на маёй галаве. Чакаю каб пацяплела, каб памідоры пасадзіць, дачка з Беластока саджанцы прывязе.

- Дачка ў Беластоку працуе?
- Працуе, хіба так. А можа з мужчын жыве, не ведаю, не ўмешваюся ў яе справы. І сын мой у Беластоку жыве, добры хлопец, вельмі працавіты. Толькі не любіць, як хто з яго жартуе, ой не любіць! Прыязджаў да мяне, можа зноў пакажацца, і дачка павінна да вясны з'явіцца. Чакала іх на Каляды, купіла віно, гарэлку, прыхавала. Хаваю, бо зараз суседка, што аж ракам да шклянога бога моліцца, знюхае і ўваліцца каб напіцца. І так у Вігілію мы трое, я са сваім і хлопцам, павячэралі, сядзімо, чакаем поўначы. А дачакаешся? У дзесяць гадзін стаўляе мой на стол піва, каб выпіць...

Набліжаемся да разыходу, аддаю спадарожніцы яе сумку.

Толькі нікому не кажыце, што я вам гаварыла, — просіць на развітанне.

А навошта тады яна мне ўсё гэта апавядала? Бо чалавек патрабуе раскрыць сваю душу, як акно, праветраць ад удушлівасці глыбокія сакрэты. Да суседзяў таго акна не адчыніць, бо зараз знюхаюць, што ў гаршчках варыцца, тухліна па вёсцы пойдзе. Да псіхолагаў людзі носяць свае душэўныя баласты ў Амерыцы, а ў нас нясуць у канфесіянал, спавядальніку. А той спавядальнік жа, хаця абавязаны маўчаць, можа калісь моўчкі вымоўна глянуць, быццам прыгадваючы, быццам зноў абцяжарваючы грэшнае сумленне. Найлепш той цяжар скінуць каму чужому, незнаёмаму, каб усё забраў на сябе, занёс за гарызонт, нічога не вярнуў.

І тое раскрыванне душы падаецца мне надта няпоўным, быццам расхіліла яна толькі адну палу, пад другою хаваючы яшчэ багацейшы змест. Можа яна ўцяміла маю тутэйшую іншасць і да яе ўяўна прыстасавалася, рассакрэчваючыся вельмі фармальна, павярхоўна, па-візантыйску, напаказ. А можа, папросту, не хапіла на ўсё часу. (івар)

Свае дарогі

Пастаянна памятаючы, што літаратура — рэч бязлітасная, бо дае права на жыццё толькі таму, хто дакажа гэтае права ў адкрытай, годнай спрэчцы, з задавальненнем чарговы раз сустрэлася я з Міхасём Андрасюком на прэзентацыі яго трэцяй кнігі — "Белы конь".

Назва спачатку выклікала ўсмешку (і не толькі ў мяне). Напэўна, спрацавала асацыяцыя з выразам "сесці на белага каня", г.зн. звар'яцець. Чытаючы прыйшла да высновы: белы конь Султан і чорны Унра — гэта не што іншае як перыпетыі чалавечага жыцця з яго чорнымі і белымі палосамі. "Якое цікавае жыццё. Раз чалавек на белым кані, другі раз на чорным", — здзіўляўся Уладзімір, накладваючы хамут на смалістую шыю Унры.

"Белы конь" — гэта захапляючая аповесць пра лёс вялікай сям'і Уладзіміра Іванюка і яго жонкі бабкі Сонькі, паказаны на фоне гістарычных падзей: паншчына, саветы, вайна, ізноў саветы, мірнае жыц-

цё, будаўніцтва мяжы. Мяжа раздзяліла не толькі тэрыторыю, але і народы, і нават сем'і. Гэта рэаліі, якія і сёння хвалююць пісьменніка і надаюць твору настальгічны сум па далёкай мінуўшчыне.

У сувязі з гэтым успамінаюцца гутаркі з маёй бабуляй Варварай, якая ўслед за дачкой і зяцем у 1946 годзе пераехала з Вычулак (цяпер Польшча) у Кавалікі (вёска, што амаль злучылася з Высокім). Не-не ды і прамільгне ў размове "за тамтых саветув". Доўга не магла ўцяміць, што гэта за "тамтыя". Даўно ўсё стала на свае месцы, але маленькая мая радзіма па-ранейшаму прыцягвае мяне.

Аповесць складаецца з дзевяці частак, кожная з якіх (акрамя першай і трэцяй) названыя імёнамі членаў адной сям'і: "Дзядзька Ваня", "Коля", "Антон", "Сашка", "Валодзя". Напачатку і напрыканцы — "Уладзімір" і "Сонька" — галоўныя героі. Галоўнымі героямі Уладзіміра і Соньку можна назваць умоўна, бо яны — роданачальнікі гэтага сямейства. Ім па праву наканавана быць галоўнымі. У гэтым запэўнівае сваіх сыноў бабка Сонька, сабраўшы за кухонным сталом:

"Калі магутны гром пераліўся з аднаго канца пушчы на другі канец і калі развеяўся дым, а прыведзеныя цікавасцю птушкі вярнуліся на суседнія дрэвы, з расшчэпленага пня выйшлі мужчына і жанчына. Мужчыну звалі Валодзем, а жанчыну Сонькай. З іх пачалася нашае Мястэчка і нашая сям'я".

і кажуць: "О, голая ляжыць".

Прыкметна, што, як і ў папярэдніх творах, пісьменнік ніколі не робіць заўваг сваім героям, не павучае іх, не дае ацэнкі іх паводзінам, жыццю. Таму, менавіта, усе вобразы светлыя і шчырыя. Шчырасць, захопленасць жыццём і людзьмі, лёсамі герояў даюць права сцвярджаць, што Міхась Андрасюк — літаратурна пісьменны чалавек, якога захапляе хараство прастаты. Ён шчодра нясе чытачу гэткае хараство пры дапамозе моўных сродкаў, уласцівых толькі яму: "Ён слухаў сваю жонку вопытам супольных гадоў і ведаў, што гэтая шкварка, затопленая ў пульхных абдымках бульбіны, мае сэнс, а ў дыскусію з цёткай Любай паглыбляцца дарэмна".

Упэўнена, што кніга пісалася лёгка, бо нараджалася ў сэрцы. Адкрытыя інтанацыі, шырыня душы, свабода слова,

якую пісьменнік даў і сваім героям: "А ёб тваю маць! — паўтарыла на мове дзяцінства цётка Люба. У сітуацыях экстрэмальных людзі адклікаюцца да сваіх прапачаткаў, шукаюць там падтрымку, пакаленнямі нажытыя правілы, здольныя супрацьпаставіцца нахабным прыступам актуальнай хвіліны.

Маэстра, не сканфужаны адмоўнай рэцэнзіяй, ветліва ўсміхнуўся, паклаў на стомленыя вейкі свае залатыя рукі".

Цалкам давяраючы аўтару, чытач часам здольны глядзець на свет яго вачыма, не баючыся здрадзіць асабістым адчуванням падзей.

Застаецца дадаць, што ў параўнанні з папярэднімі кнігамі ("Фірма" і "Мясцовая гравітацыя") "Белы конь" сведчыць аб узросшым майстэрстве пісьменніка, і, што, бадай, самае галоўнае, стыль яго стаў яшчэ больш вытанчаным і адметным. А сапраўдныя прыхільнікі таленту Міхася Андрасюка без сумнення пазнаюць яго сярод твораў іншых празаікаў, бо стыль — гэта чалавек. А ўсе загадкі майстэрства залежаць толькі ад асобы мастака.

Тамара ЛАЎРАНЧУК (Высокае — Гайнаўка)

Вакальны калектыў узнік у вёсцы Чаромха ў 1972 годзе і стаў яе візітнай картачкай. Жанчыны прэзентавалі мясцовыя песні на аглядах "Беларускай песні" і беларускіх фэстах. Пасля калектыў стаў выступаць на іншых мерапрыемствах.

Вёска Чаромха ў мінулым была падобная да іншых сёл, распаложаных побач мяжы з Беларуссю. Слабой якасці землі не забяспечвалі дастатковага ўтрымання ,бяднейшым сем'ям і людзі вымушаны былі шукаць заробку па-за гаспадаркай. Пасля вайны многія пайшлі на чыгунку, а прыбытак ад апрацоўкі бацькоўскай зямлі стаў дадатковай крыніцай утрымання. Мужчыны і жанчыны ў распаложаным побач пасёлку Чаромха станавіліся на працу кандуктарамі, машыністамі і рабочымі рамонтных прадпрыемстваў. Толькі некаторыя гаспадары рашыліся дакупіць зямлю і разгарнуць сельскую гаспадарку.

Зараз многа памянялася і асноўную частку жыхароў сяла састаўляюць пенсіянеры. Крыху чалавек працуе яшчэ ў чыгуначных прадпрыемствах і на блізкім пагранпераходзе. Маладым людзям цяжка ўжо пайсці слядамі сваіх бацькоў, бо ў распаложаным па-суседску пасёлку Чаромха хутчэй за ўсё скарачаюць месцы працы. Моладзь найчасцей пакідае родную вёску, выязджаючы за работай у іншыя мясцовасці. Земляробы не ў змозе абрабіць усё вясковае поле і таму многа зямлі ляжыць аблагом, а некаторыя палі памалу пачалі аблясяцца.

Многія жылі бедна

У міжваенны перыяд многія жыхары вёскі Чаромха жылі бедна і наймаліся на працу ў багацейшых гаспадароў або шукалі іншага заробку.

Мае бацькі жылі бедна, бо мелі толькі 3 гектары поля. За санацыі каля Чаромхі не была зроблена меліярацыя. Жыта сеялі на ўзгорачку і вясной ужо не хапала хлеба. Ездзілі мы тады ў Кляшчэлі і куплялі збожжа. Да 1939 года мы не даядалі, каб сабраць грошы і купіць кавалачак зямлі. Наш дзед пасвіў авечак, а мы з братам яму дапамагалі. Цяжкое было дзяцінства, не ставала грошай, каб купіць вопратку, кажа Ян Салінскі.

Быў калгас і пэгеэр

уступіла ў калгас, але не была задаволена гаспадараннем у ім.

– Калгас наш быў нерэнтабельны. Людзі не былі ахвотныя да працы на супольным полі і слаба гаспадарылі. Хаця лепшыя землі перадалі ў калектыўнае гаспадаранне, не было ў 1м ладу. Адзін гаспадар ішоў рабіць на поле, а другі не спяшаўся да працы. У новазбудаванай калгаснай аборы гадавалі свіней, а коней трымалі ў гаспадарскіх хлявах. З калгаса людзям давалі крыху збожжа і трэба было ім неяк дзяліцца, — успамінае Ян Салінскі. -Калі дазволілі ліквідаваць калгасы, людзі разышліся на свае палеткі. Гаспадары атрымалі поле ў вялікіх кавалках і пасля яго асушылі.

— Наша сям'я не схацела ўступаць у калгас і асталася гаспадарыць на сваім. Гадавалі мы кароў, свіней. На 5-гектарнай гаспадарцы я вырасціла 7 дзяцей, — кажа бабулька Вера Кердалевіч.

Тагачасныя ўлады ў хуткім часе сарганізавалі іншую калектыўную гаспадарку і на частцы чаромхаўскіх

Жылі з чыгункі

Спяваюць Надзея Внучко, Люба Салінская, Марыя Кердалевіч і Вера Серадынская

зямель узнікла дзяржаўная сельскагаспадарчая ўстанова — пэгеэр.

- Частка нашых жыхароў пасля вайны выехала на пастаяннае жыхарства ў Расію. Працаўнікі пэгеэру сталі абрабляць іхняе поле і перанялі абору збудаваную калгасам. Пасля нашы палі пераняў пэгеэр з суседняй мясцовасці, — гаворыць мой суразмоўца, спадар Ян.

Сталі кандуктарамі, машыністамі...

Хаця чыгуначныя прадпрыемствы дзейнічалі ў пасёлку Чаромха яшчэ да вайны, цяжка было знайсці ў іх працу мясцоваму насельніцтву.

Перад вайной у чыгуначным пасёлку Чаромха жылі палякі, якія працавалі на чыгунцы. Нашых людзей тады рэдка прымалі да чыгу-Пасля вайны сям'я Салінскіх начных работ. Пасля вайны Чаромха стала важным чыгуначным вузлом, бо спалучала Беласток і іншыя мясцовасці з Брэстам. Сталі перавозіць многа грузаў з Савецкага Саюза і адпраўляць прадукты на

ўсход. Тады нашы жыхары сталі працаваць на чыгуначных прадпрыемствах у Чаромсе, — успамінае Ян Салінскі, які астаўся на пастаяннае жыхарства ў вёсцы Чаромха. — Пасля амаль з кожнай хаты ў нашай вёсцы па адной або нават і па дзве асобы рабілі на чыгуначных прадпрыемствах. Людзі працавалі кандуктарамі, машыністамі і рабілі ў рамонтных майстэрнях.

Вёска старэецца

Апошнім часам вёска Чаромха пачала старэцца. Пенсіянеры, якія часта жывуць у дамах збудаваных пасля вайны, не маюць сіл на іх рамантаванне. Малодшыя жыхары рэдка рашаюцца разбудоўваць свае хаты або гаспадарчыя будынкі, бо прыбытак ад сельскай гаспадаркі невялікі. Магазін, будынак пажарнай аховы і клуб сведчаць, што вёска яшчэ жыве. У вёсцы Чаромха дзейнічае яшчэ пажарная каманда, якая тушыць пажары і перамагае ў пажарных спаборніцтвах.

Калі ў Чаромсе ёсць пажарная ахова, магазін і скупка малака, значыць, вёска яшчэ жыве

— Ёсць у нашай вёсцы маладыя людзі, але для іх няма работы на чыгунцы. Зараз суседні пасёлак Чаромха як бы вяртаецца ў даваенны час. Мала трэба кандуктараў, машыністаў. Цяпер хіба толькі некалькі нашых вяскоўцаў працуе кандуктарамі, а машыністаў у нас хіба ўвогуле няма. Наша адукаваная моладзь раз'язджаецца па Польшчы, - гаворыць Ян Салінскі.

У сяле Чаромха ёсць яшчэ свая малачарня, у якую гаспадары прыносяць малако. Аднак колькасць пастаўшчыкоў гэтай сыравіны меншае. Зараз прапануецца, каб малако сабіраў адзін з жыхароў вёскі ў прывезены ўмяшчальнік.

 Маладых гаспадароў у нашай вёсцы няма. Ёсць яшчэ людзі, якія абрабляюць поле і гадуюць па некалькі кароў, але вялікая колькасць зямлі ляжыць аблагом. Некаторыя гаспадары садзяць там лес, а іншыя могуць зрабіць гэта ў будучыні, кажа спадар Салінскі. — Я гадую яшчэ карову і свінак, але зараз не магу прадаць малака і прыйшлося карміць ім свіней. Каб мне прадаваць малако ў малочны кааператыў, трэба было б падрыхтаваць хлеў згодна з еўрасаюзнымі патрабаваннямі.

Візітная картачка вёскі

— калектыў

Маладыя жыхары Чаромхі ў міжваенны і пасляваенны перыяд сустракаліся ў розных месцах вёскі і многа спявалі.

– У маладосці мы спатыкаліся на лавачках і спявалі. Да спеву далучаліся таксама старэйшыя асобы. Цяпер таксама амаль у кожнай хаце людзі ўмеюць спяваць, толькі не хочуць выступаць публічна, — заяўляе Люба Салінская.

Вакальны калектыў узнік у вёсцы Чаромха ў 1972 годзе і стаў яе візітнай картачкай. Жанчыны прэзентавалі мясцовыя песні на аглядах "Беларускай песні" і беларускіх фэстах. Пасля калектыў стаў выступаць на іншых мерапрыемствах.

– Спачатку ў нашым калектыве спявала 8 жанчын, а займаўся з намі Ян Крупа. Адразу сталі мы спяваць на мясцовай гутарцы. Амаль кожны год ездзілі мы на агляды "Беларускай песні" ў Гайнаўку і Беласток, хаця па асабістых прычынах быў у нас перапынак у выступах, гаворыць кіраўнік калектыву Люба Салінская. — Многа спявалі мы асенніх і вясенніх твораў, карысталіся вясельным рэпертуарам, спявалі песні аб каханні. Падтрымлівалі мы таксама мясцовыя абрады, выступалі з праллямі ў Беластоку і многа разоў на сцэне пяклі каравай. Здарылася нават, што нашы мужы кошычкі плялі перад публікай.

У падставовай школе ў вёсцы Чаромха вялося навучанне беларускай мовы. Пасля ліквідацыі школы ў яе будынку стала працаваць бібліятэка.

– Пазней школьны будынак згарэў і быў разабраны. У вёсцы ёсць яшчэ крыху дзяцей, якія вучацца ў пасёлку Чаромха, — кажуць Яўгенія Внучко, Люба Салінская і дадаюць, што разам з многімі іншымі вяскоўцамі карыстаюцца нашым ніўскім календаром.

Аляксей Мароз

Наўрад ці большасці чытачоў "Нівы" калі-небудзь давядзецца пабываць у Верхнядзвінску — горадзе на поўначы Беларусі...

http://drisa.org

дзячы на падабенства ў шмат якіх цячэ праз азёры". аспектах культурнага, сацыяльнага і палітычнага жыцця, маюць найстаронцы перад намі прадстае цэсвой непаўторны гістарычны лёс, які не толькі адрознівае іх паміж сабой, але робіць кожнае мястэчка унікальным. Яны вельмі рэдка ўваходзяць у рознага кшталту турыстычныя маршруты, якімі прывабліваюць вялікую колькасць замежных турыстаў, але, знаёмячыся менавіта з іх мінулым, пачынаеш лепей разумець гісторыю цэлай краіны. Наўрад ці большасці чытачоў "Нівы" калі-небудзь давядзецца пабываць у Верхнядзвінску — горадзе на поўначы Беларусі. Дзякуючы Інтэрнэту мы маем магчымасць пазнаёміцца з ім завочна-віртуальна, зайшоўшы на сайт, які месціцца па адрасе http://drisa.org.

Шчыра кажучы, сайт "Верхнядзвінск — гісторыя, людзі, падзеі" распрацаваны і аздоблены не вельмі прыцягальна. Але гэтая недапрацоўка з лёгкасцю перакрэсліваецца той інфармацыяй, якая падаецца на яго нешматлікіх раздзелах і старонках. Ужо тэкст на галоўнай старонцы паказвае, што тыя, хто задумваў распавесці аб Верхнядзвінску, прасякнутыя вялікай любоўю да сваёй малой Айчыны. "Там, дзе на карце Еўропы блакітная стужка Дзвіны робіць свой самы круты выгін, памкнуўшыся на захад, невялікім кругляшом-пунсонам пазначаны горад з гучнай ды важкай назвай — Верхнядзвінск, — распавядаюць распрацоўшчыкі сайта, размясціўшы здымак горада, зроблены з вышыні птушынага палёту. — Гэткую назву наш гарадок атрымаў нейк неспадзявана на пачатку 1960-х гадоў па волі чарговых гаспадароў. Спрадвечная ж яго назва, дадзеная гэтаму паселішчу ў незапомныя часы тубыльцамі-балтамі — Дрыса. Гэтае імя

Малыя гарады Беларусі, нягле- ў перакладзе азначае "вада, якая

У невялікім расповедзе на галоўлы зрэз дрысненскай гісторыі, якая дайшла да нас у выглядзе цяперашняга раённага цэнтра ў Віцебскай вобласці беларускай краіны. "Ад Верхнядзвінска ва ўсе бакі бягуць дарогі. Чыгунка звязвае яго з Рыгаю і Арлом, шашэйкі вядуць на Себеж і Невель, Рыгу, Віцебск ды Мінск. Галоўная — Рыжская — артэрыя абагнула горад, зберагаючы яго спакой. Стужка Дзвіны спыняе наплыў транспарту з захаду, — падкрэсліваюць унікальнасць месцазнаходжання мястэчка яго жыхары. — Таму наш горад, стоячы ля самых «дзвярэй у Еўропу», застаецца нятлумным і ў той жа час не якім-небудзь закінутым. Тут удала спалучаюцца цывілізаванасць і ўтульнасць, светлая бадзёрасць і чысціня, рамантычны флёр і гасціннасць — усё тое, што выклікае ў нашых гасцей нязмушанае, шчырае прызнанне ў любві з першага погляду".

Цяпер крыху "пройдземся" па іншых рубрыках сайта. Найбольш цікавай падаецца "Гісторыя, падзеі". Аказваецца, група вучняў адной з вясковых школ Верхнядзвінскага раёна рупліва збірала расповеды мясцовых жыхароў пра пайшоўшыя ў гісторыю падзеі, людзей, якія калісьці жылі ў дрысненскім краі, геаграфічныя назвы наваколля. Наколькі цікавымі пададуцца гэтыя расповеды ў апрацоўцы 13-гадовых этнографаў судзіць наведвальнікам сайта, але без перабольшвання можна сказаць, што такая праца для школьнікаў была адным з найлепшых урокаў па гісторыі родных мясцін.

На жаль, не ўсе старонкі працуюць. Напрыклад, немагчыма нічога даведацца пра "Памятныя мясціны". Уладзімір Лапцэвіч Наталля Цылінская заваявала два залатыя медалі, а ўсяго ў калекцыі 30-гадовай спартоўкі цяпер ужо восем чэмпіёнскіх тытулаў сусветных першынстваў...

Беларусь, беларусы...

Цылінская — каралева трэка

Галоўнай гераіняй чэмпіянату свету па велатрэку, які прайшоў у французскім горадзе Бардо, стала беларуска Наталля Цылінская. Яна заваявала два залатыя медалі, а ўсяго ў калекцыі 30-гадовай спартоўкі цяпер ужо восем чэмпіёнскіх тытулаў сусветных першынстваў. Цылінская даўно выступае ў трэкавых спаборніцтвах (раней пад прозвішчам Маркаўнічэнка). Наталля вызначаецца універсальнымі якасцямі і бярэ ўдзел цяпер у розных дысцыплінах на веладроме. Нездарма яе называюць пераемніцай легендарнай францужанкі Фелісіі Баланжэ, якой не было роўных у 1990-х гадах.

У Беларусі даўнія трэкавыя традыцыі. Першым афіцыйным спаборніцтвам стала гарадское першынство Мінска ў 1920 годзе. А ў 1926 годзе адбыўся першы поўнафарматны чэмпіянат БССР. Найбольшых жа поспехаў дасягнула якраз наша сучасніца, ураджэнка Мінска Наталля Цылінская. Першае золата чэмпіянату свету яна заваявала ў Манчэстэры ў 2000 годзе. А далей, як кажуць, пайшло-паехала. Цылінскай у значнай ступені не пашанцавала на афінскай алімпіядзе (усе разлічвалі на яе перамогу), дзе яна была змушана задаволіцца толькі адным бронзавым медалём. І вось у французскай сталіцы вінаробства прыйшоў час паўнацэннага рэваншу.

Цяпер на буйнейшых турнірах у свеце разыгрываюцца наступныя веладромныя віды: гіт, спрынт, кейрын, мэдзісан, індывідуальная і камандавая гонка пераследу, гонка па ачках. Дыстанцыя гіту ў мужчын складае адзін кіламетр, у жанчын 500 метраў. Гэта гонка на лепшы

час, у якой раварысты спаборнічаюць паасобку, стартуючы з месца. Спрынт складаецца з класіфікацыі і заездаў, у якіх бяруць удзел двачатыры гоншчыкі. Цягам заезду яны накручваюць чатыры кругі па 250 метраў, прытым заліковым лічыцца якраз апошні. Па выніках кваліфікацыі ўдзельнікі "сеюцца" і далей спабор ідзе па сістэме плэй-оф з выбываннем. Менавіта гіт і спрынт ёсць кароннымі відамі для Цылінскай. У першы дзень яна ўпэўнена выйграла гіт, паказаўшы выдатны вынік, які стаў другім у яе кар'еры на 500-метроўцы. А ў спрынце яе перавага над саперніцамі была проста вялізнай. Спрабавала Цылінская сілы і ў кейрыне (група едзе ўслед за вядучым матацыклістам пяць з паловай кругоў, а пасля таго, як ён пакідае трасу, змагаецца за першынство). Наталля ў паўфінале крыху памылілася стратэгічна,

заезд за 7-12-е месцы. Бронзавы медаль у групавой гонцы па ачках здабыў беларус Васіль Кірыенка. Гэты веласіпедыст выступае не толькі на трэку, але і на шашы (ён уваходзіць у склад аднаго з італьянскіх клубаў). У гонцы па ачках мужчыны едуць ажно 160 кругоў, збіраючы пункты на прамежкавых і асноўным фінішах. Натуральна, што перамагае той, хто набярэ найбольш балаў, прытым, падчас працяглага заезду, ён не мусіць адставаць на круг. У Бардо Кірыенка ўпершыню ў сваёй кар'еры дасягнуў п'едэстала чэмпіянату свету, апярэдзіўшы некалькі прызнаных фаварытаў. Цяпер Васіль плануе выступаць у гэтай дысцыпліне і на пекінскай алімпіядзе.

а ў выніку выйграла суцяшальны

Уладзімір Хільмановіч

Памылка міліцыі

Наўрад ці хто калі-небудзь прызнаецца, што менавіта ён стаў аўтарам аперацыі "Хапун". Па-першае, яна прайшла дастаткова няўдала і малавынікова. Па-другое, ажыццяўленне гэтага бяздарнага плана патрабавала поўнага парушэння дзеючага заканадаўства людзьмі, якія паводле сваіх працоўных абавязкаў мусілі сачыць акурат за яго выкананнем. Ну і па-трэцяе (гэты пункт самы галоўны), каб зразумець прымітыўнасць мышлення складальнікаў гэтай бесталковай спецаперацыі, цалкам дастаткова першых двух пунктаў.

Сутнасць узгаданай аперацыі настолькі прымітыўная, што міжволі наводзіць на думку высокія афіцэрскія, ці нават генеральскія званні яе прыдумшчыкаў. А тое, што яе рэалізацыя заблытала да поўнага шаленства і выканаўцаў, і тых, супраць каго яна была скіраваная, адназначна паказвае на тое, што склалі яе за межамі Беларусі кіламетраў гэтак за паўтары тысячы ўсходней Мінска.

Поўны змест аперацыі "Хапун", які хутчэй за ўсё пісаўся месяцамі і ўтрымоўвае не адзін дзесятак тамоў друка-

ванага тэксту, можна перадаць трыма радкамі напісанымі рукой: "Міліцыянты, у мундзірах і ў цывільным, на працы і падчас адпачынку, мэтна і выпадкова мусяць хапаць апазіцыянераў дзе толькі ўбачаць, абвінавачваць іх у дробным хуліганстве і на падставе гэтага прадстаўляць ім казённае памяшканне, ахову і харчаванне за дзяржаўны кошт аж да заканчэння выбарчай кампаніі".

"Хапун" абрыд усім. Асабліва сапраўдным хуліганам, якія не маглі зразумець, чаму ў заўсёды вольных камерах на гэты раз столькі сядзіць людзей, што няма дзе сесці.

Вось у такі цікавы час да Віктара ў госці завітаў яго даўні партыйны калега з раёна Лявон. Хлопцы шчыра цешыліся з сустрэчы, ну і як прынята не толькі ў апазіцыянераў, але і ў іх апанентаў, і нават у той катэгорыі мірнага насельніцтва, якую і тыя, і другія называюць электаратам, вырашылі прапусціць грамаў па сто пяцьдзесят беленькай. Чыста сімвалічна, каб паказаць адзін аднаму важнасць і веліч сустрэчы. З-за страху папасціся міліцыянтам, якія нават увогуле няп'ючых апазіцыянераў хапаюць і абвінавачваюць у алкагольных скандалах, вырашылі нават не выходзіць з хаты. І не выходзілі, пакуль не збіліся, якія па ліку ўжо былі чарговыя сто пяцьдзесят.

 — А што мы іх усё баімся? — адкінуўшы ў бок пустую бутэльку заявіў п'яны, як палеская дрыгва, Лявон. — Што, вось так усё жыццё хавацца будзем?

— Не дачакаюцца! — адважна грымнуў кулаком па стале Віктар, стан якога нічым не адрозніваўся ад Лявонавага. — Хадзем на вуліцу.

Сябры, падтрымліваючы адзін аднаго, кепска арыентуючыся ў прасторы і часе, адважна рушылі ў горад шукаць міліцыянтаў. Канкрэтнага плана дзеянняў яны не мелі, акрамя як набыць яшчэ пляшку і штосьці абразлівае сказаць людзям у мундзірах. Але як на зло на вуліцы не сустракаўся аніводзін ахоўнік парадку. Пасля гадзіны няўдалых пошукаў яны вырашылі, што на вакзале абавязкова будзе аб'ект іх шуканняў і равучы ўсім гарляком апазіцыйныя песні рушылі туды. Было каля поўначы, калі нарэшце іх мара збылася. На вакзале, сумна і сонна ўзіраючыся на пасажыраў, стаяў нарад міліцыі.

– Ну што, казлы! — зараўлі ў адзін голас п'яныя апазіцыянеры. — Зараз паглядзім чаго вы вартыя! Давайце сюды! Мы вам хлябальнікі начысцім.

У міліцыянтаў ад такога нахабства на некалькі хвілінаў перахапіла дыханне. Паступова адышоўшы ад паралічу яны кінуліся на хлопцаў, скруцілі ім рукі і начапілі кайданкі.

- Выклікаю базу, пачаў раіцца па рацыі адзін з іх з начальствам. — Тут два моцна п'яныя і вельмі агрэсіўныя мужчыны. Кідаюцца да нас біцца. Мы іх затрымаем?
- Вы што там, павар'яцелі?! злосна адказала рацыя. — A куды ix дзець? Няма месца куды садзіць. Усе ізалятары забітыя апазіцыянерамі.
- Гэтыя таксама хіба апазіцыянеры, — пачаў апраўдвацца міліцыянт. — Размаўляюць яны па-беларуску, акрамя, зразумела, мацюкоў. Значкі ў іх бел-чырвона-белыя...
- Што ты пляцеш! яшчэ больш злосна зараўла рацыя. — Дзе ты бачыў, каб апазіцыянеры самі ды яшчэ п'яныя ішлі нам у рукі. Гані тых алкаголікаў з вакзала дахаты і пільнуй сапраўдных бэнээфаўцаў.

Міліцыянты знялі з хлопцаў кайданкі і пачалі выганяць з вакзала. Тыя ўпіраліся, брудна лаяліся і абзываліся, але ўрэшце стаміліся, набылі яшчэ пляшку і пасунуліся назад. А міліцыянты зноў пачалі пільна шукаць сярод цвярозых наведвальнікаў вакзала апазіцыянераў, каб затрымаць тых за п'янку.

Генрых Зпадашмянскі

Козыры Арлянскай гміны

Большасць дарог мае асфальтавы насціл. Праходзяць тут шашэйшыя трасы з Бельска-Падляшскага ў Полаўцы і ў напрамку Белавежскай пушчы. Аднак вялікім недахопам з'яўляецца адсутнасць турмаршрутаў і кволая начлежная база...

На тэрыторыі Арлянскай гміны няма вялікіх прыродна-ландшафтных каштоўнасцей, мала лясоў (каля 1 870 гектараў), тэрыторыя плоская, у якую разнастайнасць уносіць даліна ракі Арлянкі. Няма тут істотнай турыстычнай інфраструктуры, гастраноміі, начлежнай базы. Вартыя тут увагі каштоўнасці матэрыяльнай культуры, асабліва комплекс яўрэйскіх помнікаў у Орлі са старой сінагогай, якіх ужо мала ў нас асталося. Вартыя зацікаўлення таксама дзве суседнія вёскі: Шчыты-Дзенцялова з запаведнай царквой з XVIII стагоддзя і Шчыты-Навадворы з драўляным дваром. Цікавыя таксама традыцыйныя забудовы вёсак гарманічна зладжаныя з польна-лугавым ландшафтам. Любавацца краявідам можна на прыродна-лясной дарожцы "Пад зялёным дубам", якая памечана за Орляй у бок Рудутаў і сузіраць пасяленні баброў на рацэ Арлянцы.

Камунікацыйная даступнасць гміны добрая, большасць дарог мае асфальтавы насціл. Праходзяць тут шашэйшыя трасы з Бельска-Падляшскага ў Полаўцы і ў напрамку Белавежскай пушчы. Аднак вялікім недахопам з'яўляецца адсутнасць турмаршрутаў і кволая начлежная база. Гміну перасякае толькі адзін трасіраваны пеша-веласіпедны "Шлях праваслаўных храмаў" з Парцава праз Орлю і Шчыты-Дзенцялова ў Чыжы. У самой Орлі каля дваццаці начлежных месц у гмінным блоку па вуліцы Аградовай, якія прынагодна дае ў карыстанне Управа гміны; ёсць таксама месца для палатачнага поля над ракой Арлянкай. Шмат гадоў не працуе ўжо і гээсаўскі рэстаран у Орлі.

Перспектыўнымі ў турыстычным аспекце каштоўнасцямі Арлянскай гміны з'яўляюцца: запаведная гарадская планіроўка Орлі з XVI-XVII ст., драўляная царква з 1796 года, драўляная званіца (1800 г.), праваслаўныя могілкі ў Орлі з канца XVIII ст. з драўлянай царкоўкай (1868 г.), мураваная бажніца з дру-

Антаніна і Уладзімір Палавянюкі з Міклашоў

кафлярні) з XVIII ст., тры падземныя водаправодныя канавы з пачатку XX ст., старыя капліцы і могілкі (у тым ліку мураваная грабніца Шульцаў у Паўлінове з 1904 г.), царкоўны комплекс у Шчытах-Дзенцялове (драўляна-мураваная царква з 1785 г., разбудаваная к. 1850 г., драўляная званіца з 1785 г. гой паловы XVIII ст. і яўрэйскія мо- і муравана-каменная статуя Яна Не-

гілкі, дворскі парк (побач старой памука з 1758 г.), драўляны двор у Шчытах-Навадворах з XIX ст., гарадзішча ў Пашкоўшчыне, мураваная царква ў Вульцы-Выганоўскай, капліца св. Юрыя ў Градалях, некаторыя школьныя будынкі і прасторавыя планіроўкі вёсак з захаванымі традыцыйнымі вясковымі драўлянымі будынкамі, асабліва ў Кошках, Шчытах-Дзенцялове, Кашалях і іншых вёсках.

У Арлянскай гміне дзейнічаюць два мастацкія калектывы: "Арляне" (ўжо 60 гадоў) і "Малінкі" ды дзіцячы вакальна-танцавальны ансамбль. Вартым турыстычнай увагі мерапрыемствам з'яўляецца беларускі фэст, які адбываецца найчасцей у Орлі і радзей па вёсках ды "Арлянскія сустрэчы" (у апошнюю нядзелю жніўня). У школьным комплексе можна наведаць залу традыцыі. Жыхары многіх вёсак славяцца народным рукадзеллем, у якім скарыстоўваюць салому, сена, шкуры, ракіту, бярозавую лазу. На тэрыторыі гміны маем найлепшую ў рэгіёне ваду (гідрафорня ў Алекшах). Спрыяльныя экалагічныя ўмовы, чыстая прырода, блізкасць Белавежскай пушчы складваюць выдатны турыстычны патэнцыял, на жаль, да гэтай пары нявыкарыстаны.

У рамках апрацаванага праекта развіцця турызму ў "Краіне зубра" прадбачваецца — дзеля прыцягнення вонкавай зацікаўленасці Арлянскай гмінай — наступныя мерапрыемствы:

- перапіс каштоўных аб'ектаў вясковага будаўніцтва дзеля прымеркавання іх да турыстычных мэтаў;
- змены ў плане мясцовага прасторавага добраўпарадкавання дзеля аховы запаведных архітэктурных планіровак;
- разметка на тэрыторыі гміны веламаршрута шляхам даліны Нурца з Боцькаў у Чаромху на адрэзку Малочкі — Паўлінова — Вулька-Выганоўская — Кляшчэлі;
- разметка веласіпедна-пешага маршрута далінай ракі Арлянкі з Орлі праз Кашалі (дзе планіроўка вёскі на плане кап'я, народнае рукадзелле, урочышча), Рудуты (народнае рукадзелле, бабры, даліна ракі Арлянкі), Орлю (помнікі культуры), Шчыты-Дзенцялова (культавыя помнікі) у Міклашы (даліна ракі, народнае рукадзелле);
- арганізацыя агратурыстычных кватэр на тэрыторыі гміны, найлепш у традыцыйных драўляных хатах;
- абсталяванне ў арлянскай сінагозе невялікага музея прысвечанага яўрэйскай культуры з паказам мясцовых этнаграфічных асаблівасцей і гандлёвай прапановай вырабаў мясцовага рукадзелля;
- адкрыццё ў Орлі сталовай, якая прапанавала б мясцовыя прысмакі і стравы яўрэйскай кухні;
- аснашчэнне пунктаў турыстычнай інфармацыі буклетамі пра гміну. Міхал Мінцэвіч

Мая ацэнка "Нівы"

Праўду сказаў Канстанцін Мойсік з Дубяжына ("Ніва" н-р 11), што ў "Ніве" ўсё вельмі цікавае. Асабліва цікавы ягоны расказ, які раскрывае сапраўднае жыццё савецкага чалавека, салдата — надта іншае, чым паказвала савецкая

I расказ іншага чалавека, пра яго-

беднасці не мог ажаніцца з палюбленай дзяўчынай. А трэба яму было жаніцца таксама з беднай, бо як гаворыць прыказка — багаты беднаму не таварыш. Я таксама з першага падыходу не ажаніўся, хаця сталі мы з тадышняй нарачонай у чаргу запісаў. Яна паверыла плёткам, а я знайшоў іншую, малодшую, прыгажэйшую і, напэўна, лепшую. І ўжо сорак гадоў жывём шчасліва, нажылі цудоўных дзетак

ную сірочую долю, калі па прычыне і ўнукаў. А што мая жонка з бяд- няга земляроба, ягоныя клопаты нейшай сям'і, гэта не грэх.

памін Веры Валкавыцкай аб працы ранейшай "Нівы". Я не знаходжу слоў удзячнасці ёй і ейнаму мужу Георгію. Гэта яны, і яшчэ Міхась Хмялеўскі, паставілі мяне на ніўскую дарогу і многаму добраму навучылі; гэтага я не магу забыць.

Цікавы і допіс Мікалая Лук'янюка п.з. "Знішчаюць сельскую гаспадарку", які паказвае гора цяпераш-

з пастаўкамі малака, з патрабаван-Цікавы і чарговы матэрыял — ус- нямі і абмежаваннямі; з гэтымі нака пагадзіцца.

Вельмі цікавая размова Сяргея Чыгрына з Уладзімірам Іскрыкам, які раскрывае неверагодныя бальшавіцкія тайны: як бальшавікі наводзілі парадак у Беларусі і як славуты маршал Жукаў распараджаўся сваімі войскамі.

Мікалай Панфілюк

Hiba

PL ISSN 0546-1960

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка

Старшыня: Яўген Вапа. Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149. Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22. **Internet**: http://niva.iig.pl/ E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба. Сакратар рэд.: Аляксандр Максімюк. Рэдактар "Зоркі": Ганна Кандрацюк-

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцылярыя: Галіна Рамашка. Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоц-

Друкарня: "Orthdruk", Białystok. Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie

ponosi odpowiedzialności. Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na III kwartał 2006 r. upływa 5 czerwca 2006 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały "Ruch" na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na III kwartał 2006 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje "RUCH" S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 68124010531111000004430494.

 Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą: kraje europejskie — 5,00 (kwart. 65,00), kraje pozaeuropejskie — 5,20 (kwar. 67,60). Pocztą priorytetową: kraje europejskie — 6,00 (kwart. 78,00), Ameryka Półn., Afryka — 6,70 (kwart. — 87,10), Ameryka Połud. i Środ., Azja — 7,80 (kwart. — 101,40), Australia — 10 00 (kwart — 130 00) Wpłaty: Rada Programowa Tygodnika "Niwa", BPH PBK SA O/Białystok 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

Максім і маці

Усе суседкі-бабулі не маглі вытрымаць і размаўлялі паміж сабой пра Максіма, маладога хлопца, які з-за сваёй маці стаў алкаголікам, маральным бедняком, а на канец шызафрэнікам.

У перакананні суседзяў, Максімава маці была не зусім нармальнай жанчынай. Са сваім мужам яна не распісалася, жылі без царкоўнага шлюбу, што ў вёсцы ўспрымалася як цяжкі грэх. Суседкі, якія вечарамі сядзелі з ёю на лавачцы, часта пыталіся:

— Галя, ты не баішся суда?

Але Галя ніколі, нічога і нікога не баялася. Сына Максіма амаль не выхоўвала. Пра яго клапаціўся бацька. Максім часта еў хлеб з маслам, тады калі маці на лавачцы ела каўбасу, каб бачылі яе ўсе суседкі.

Бабулькі спачувалі Максіму, але памагчы не маглі. Хлапец рос, цяжка працаваў на гаспадарцы, але ад бацькоў не атрымоўваў нават грошай на піва. Сядзеў ён часам у вясковым клубе і піў за кошт нямногіх сяброў. Расказваў пра сябе, але, апрача спачування, ніхто яму не памог.

Максім стаў сам працаваць. Вучыцца далей не пайшоў — маці паўтарала яму, што ён дурны, зусім без таленту. Хлапец амаль паверыў.

Бацька позна вяртаўся з працы і нічога не прыкмячаў. Яму здавалася, што ўсё добра.

Аднойчы вечарам Максім вярнуўся з вясковай дыскатэкі і стаў крычаць, жаліцца сваёй маме. Галя патэлефанавала ў псіхіятрычную бальніцу, сказала, каб прыехалі і забралі "дурнога" сына. Максім ноччу плакаў, шкадаваў сябе і бацькоў, якіх любіў і ніколі не ўдарыў.

Раніцай дактары забралі Максіма ў бальніцу. Хлапец не хацеў, прасіў і маліў.

Дарэмна.

Суседкам Галя расказвала, што Максім яе біў, не даваў нармальна паесці, крычаў на яе і патрабаваў грошай. Але бабулькі не былі сляпыя, бачылі ўсё. Гаварылі Галі:

 Апамятайся, крыўдзіш сваё дзіця, не чужое! Ён жа нармальны, добры хлопец. Пабойся Бога!

Але Галя нікога не баялася.

Прайшлі два месяцы. Вярнуўся Максім. Худзенькі, сумны, змучаны. Далей працаваў у вясковым калгасе, перастаў піць. Зняў пакой у вясковай хаце ў другім канцы вёскі. Да роднай матчынай хаты не падыходзіў бліжэй, баяўся, што родны яму чалавек — маці — зноў зробіць з яго вар'ята, вясковага дурня і шызафрэніка.

Аня Пятроўская

"Даўціпы" Андрэя Гаўрылюка

На з'ездзе дэрматолагаў прафесар тлумачынь:

- Калі пацыент лысее з лоба, гэта ад думання. Калі з верху галавы, тады ад сексу. А калі адначасова з лоба і верха, тады ад думання аб сексе.
- Здароў, Вася! Мне гаварылі, што ты атрымаў працу на пошце...
  - Гэта праўда.

Пісьмо Толіку

Ці помніш ты, Толік, як мы вопратку шылі? А людзі па вёсках, што вакол нас жылі, Рабілі што ўмелі: аралі, гулялі, I мы ім патрэбны былі. Нялёгка было ўсім, вайна і няволя, Пясчана зямля нас карміла. У горад таксама прадавалі што мелі, Малако і мяса, што вёска стварыла. А помніш як наша царкоўка-святыня Высока трымала свой крыж залацісты, Прыгожа ў царкве нашы хоры спявалі У кожную нядзелю, не толькі на Прачысту. Узялі ўладу мудрэйшыя людзі, Заявілі: жыць будзем у раю, Дзе схочам паедзем, што схочам зробім I свабодна выкажам думку сваю. Аднак атрымалася нешта другое, Што мужык вырасціў, цяжка прадаць. Плён працы сваёй дзявай дзе хочаш, Кідай, хай мышы ядзяць. Зараз цяжэй жыць на радзіме, Людзі кінуліся хто дзе, хто куды. Той сёння шчаслівы, хто век дажывае, Альбо што ў пяску навечна спачыў. Быў я ўчора на нашым парозе, Бярозкі там вышэй галавы. Там, дзе аралі, лес вырас шумлівы, Дзе пасвілі быдла адны кусты. Край мой пакінуты, Край як пустыр! Дзядзькаву бутэльку вецер носіць Як пусты пузыр.

Я. Казбярук, люты 2006 г.

PS. Пісьмо Толіку напісаў Казбярук Я., мой сябра, якога лёс кінуў у польскае асяроддзе. Цяпер, калі мае трохі больш часу, прыпомніў нашае сяброўства і напісаў мне гэтае пісьмо з просьбай, перапісаўшы яго, выслаць у рэдакцыю "Нівы" што і чыню.

Анатоль Парэмьскі

Адгаданка

1. экіпаж, да якога вол не падыходзіць, 2. абалонка з насеннем бобу, гароху, перцу, 3. пасля Вадалея, 4. "П" у КПСС, 5. найстарэйшы польскі горад, у царскі час найбольш заходні губернскі цэнтр Расійскай імперыі, 6. бацька Хама, 7. перад Рыбамі. **(田)**

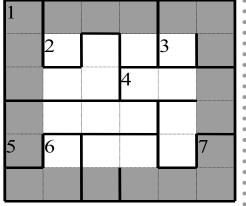
Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — фразеалагічны тэрмін.

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

- I чым там займаешся?
- Штампую маркі.
- Ці гэта занятак не манатонны?
- Што ты! Штодзень мяняю дату.

Два турысты прысыпаныя лавінай бачаць на гарызонце аўчарку з прывязанай да шыі бутэлькай рому.

- Набліжаецца да нас найлепшы прыяцель чалавека, — кажа адзін.
- Так-так, адказвае другі, а да яго яшчэ прывязаны сабака.

Адказ на адгаданку з 12 нумара Масіў, хустка, опера, манкурт, лядоўны, будуць вынікі. Лічбы кіт, шыла, эмір, дзюба, Вільня.

Рашэнне: Упалі сухоты ў маю кі-

лаю Сазановічу з Навін-Вялікіх.

Да акенца ў банку падыходзіць мужчына:

- грошай.
- Назавіце нумар свайго рахунку! Калі б я меў тут рахунак, не трымаў бы ў руцэ пісталета.
  - Хто гэта аздаравенец?
- Гэта чалавек, які жыве напе- Лічбы 5, 19, 46; колер срэбны. ракор намаганням лекараў.

30.04 - 06.05

Баран (21.03. — 19.04.) Твае козыры — дасканалая інтэлектуальная форма, кемлівасць, спрыт і рэфлекс. Аптымізм, радасць. Збірай візіткі, запісвай важныя тэлефоны. Вынікі твае працы могуць усіх задзівіць! Твае шчаслівыя лічбы -10, 27, 34,колер — блакітны.

Бык (20.04. — 20.05.) Маеш шанц паказацца, зрабіць штосьці, з чаго будзеш доўга чэрпаць карысці. Карыстайся толькі праверанымі інфармацыямі, не давярай прадчуванням i здагадкам. Лічбы — 7, 9, 11, ко-лер — цёмна-сіні.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Не кажы, што чагосьці не зможаш, калі не спрабуеш. Якраз цяпер можаш адкрыць у сабе якіясь таленты і магчымасці. Не распавядай наўкола аб сваіх планах, толькі пачні іх рэалізаваць, бо страціш энергію на гаварню. Можаш выйграць баталію за чыёсьці сэрца. Лічбы — 6, 12, 45, колер — персікавы.

Рак (22.06. — 22.07.) Можаш страціць цярплівасць і скажаш камусьці: "Налева або направа — вырашай!" Шукай патолі на прыродзе. Не вышуквай сабе ўяўных праблем. Час вялікай прафесійнай актыўнасці, інтэнсіўнай працы, магчымасцей у бізнесе. Лічбы — 1, 25, 30, колер — залаты.

Леў (23.07. — **22.08.)** Не давярай прадчуванням, прапусці іх праз фільтр здаровага розуму. Добрая інтэлектуальная форма. Задбай аб свой абутак і ногі. Лічбы 5, 19, 44, колер — арабінавы.

Дзева (23.08. — 22.09.) Павер у сваю шчаслівую зорку, рабі кар'еру, інвестуй, павялічвай маёмасць. Проста алімпійская інтэлектуальная форма! Сканцэнтруйся на працы. Лічбы — 7, 28, 35, колер — зялёны.

Шалі (23.09. — 22.10.) Маеш шчасце да людзей! Усім будзе залежаць на прыязных адносінах з табою. Прыслухоўвайся заўвагам сяброў. Дзякуючы ім пазбегнеш нерваў, ашчадзіш час і грошы. Лічбы — 11, 29, 30, колер — крэмавы.

Скарпіён (23.10. — 21.11.) Твой тэмперамент дасягне апагею! Гарачыя пачуцці. Задбай аб фігуру, ды мусіш выбраць — лепш выглядаць ці дагадзіць свайму смаку. Твайго песімістычнага настрою могуць набрацца іншыя, ды гэта не дадасць табе сімпатыі. Лічбы — 4, 35, 47, колер — бірузовы.

Стралец (22.11. — **21.12.)** Часта хутка загараешся ды хутка гаснеш, кідаеш словы на вецер — ды цяпер будзе ўсё іначай. Старайся закончыць усё што пачаў. Будзь цярплівы і пас-• 33, 46, колер — ультрамарын.

Казярог (22.12. — 19.01.) Варта пазбыцца барахла з хаты; выкінь ці Кніжныя ўзнагароды высылаем прадай. Планы будуй з большым раз-Міхалу Байко з Беластока і Міка- • махам. Не будзь мінімалістам! Лічбы - 2, 10, 25, колер — шакаладны.

Вадалей (20.01. — **18.02.)** Калі адчуеш, што находзіць на цябе хандра, знайдзі цікавы занятак. Могуць цябе абцяжарыць дадатковымі абавязкамі і малаатракцыйнымі задачамі. Ус-Хачу ўзяць найбольшую суму мешку трымай для тых, хто сапраўды заслужыўся. Асцярожна з ежай. ¶ Лічбы — 8, 15, 49, колер — марскі.

Рыбы (19.02. — 20.03.) Не будзеце лагодныя ды паслушныя, перастанеце сыходзіць іншым з дарогі. Старанна лічыце грошы, глядзіце на здачу.

Агата Арлянская

